

AUDIOVISUELE VORMING

DERDE GRAAD KSO

september 2004
LICAP – BRUSSEL D/2004/0279/009

AUDIOVISUELE VORMING DERDE GRAAD KSO

LEERPLAN SECUNDAIR ONDERWIJS

LICAP – BRUSSEL D/2004/0279/009
September 2004
(vervangt het leerplan D/2002/0279/053)
ISBN-nummer: 90-6858-402-2

Vlaams Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs
Guimardstraat 1, 1040 Brussel

Algemene inhoud

LESSENTABEL	5
AUDIOVISUELE VORMING.....	7
ESTHETICA	19
MUZIKALE OPVOEDING.....	37
WIJSGERIGE STROMINGEN.....	51

Lessentabel

<i>- r</i>	<i>Pedagogische vakbenaming</i>	<i>uren/week</i>		<i>Administratieve vakbenaming</i>
	Minimum-maximum	30-36	30-36	
	Godsdienst	2	2	AV Godsdienst
	Aardrijkskunde	1	1	AV Aardrijkskunde
	Chemie	0-2	0-2	AV Chemie
	Engels	2	2	AV Engels
	Frans	2	2	AV Frans
	Fysica	0-2	0-2	AV Fysica
	Geschiedenis	1	1	AV Geschiedenis
	Kunstgeschiedenis	0-2	0-2	AV Kunstgeschiedenis
	Lichamelijke opvoeding	2	2	AV Lichamelijke opvoeding
	Natuurwetenschappen	0-2	0-2	AV Biologie/Chemie/Fysica
	Nederlands	4	4	AV Nederlands
	Wiskunde	3	3	AV Wiskunde
	Esthetica	2	2	AV Esthetica
	Muzikale opvoeding	2	2	AV Muzikale opvoeding
	Wijsgerige stromingen	2	2	AV Wijsgerige stromingen
	Audiovisuele vorming	7	7	KV Audiovisuele vorming

Vakken in deze brochure

AUDIOVISUELE VORMING

DERDE GRAAD KSO

AUDIOVISUELE VORMING
Eerste leerjaar 7 uur/week
Tweede leerjaar: 7 uur/week

Inhoud

1	BEGINSITUATIE	9
2	ALGEMENE DOELSTELLINGEN	9
3	ALGEMENE PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN.....	9
4	LEERPLANDOELSTELLINGEN, LEERINHOUDEN EN PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN.....	10
4.1	De Algemeen vormende component.....	10
4.2	De Artistieke component.....	11
4.3	De Technologische component.....	13
5	EVALUATIE.....	14
6	MINIMALE MATERIËLE VEREISTEN	15
7	BIBLIOGRAFIE	15
7.1	Algemene werken.....	15
7.2	Vormen van massacommunicatie	16
7.3	Lexica	17
7.4	Artistieke component.....	17
7.5	Technologische component	17

1 BEGINSITUATIE

- De studierichting 'Audiovisuele Vorming' richt zich tot leerlingen met een brede culturele belangstelling, in het bijzonder voor audiovisuele media.
- Van de leerling die deze afdeling wil beginnen wordt verwacht dat hij openstaat voor cultuurkritiek.
- De leerling heeft interesse voor auditieve, visuele en audiovisuele kunsten en communicatieve mogelijkheden.
- De leerlingen die komen uit Audiovisuele vorming, tweede graad KSO, hebben reeds voorkennis met betrekking tot de audiovisuele kunsten.
- De leerlingen die komen uit ASO, TSO, BSO (derde graad) en andere KSO afdelingen zijn zeer heterogeen in voorkennis.
- Er wordt geen technische voorkennis op audiovisueel vlak verwacht.

2 ALGEMENE DOELSTELLINGEN

Audiovisuele vorming is doorstromingsgericht. Na het beëindigen van de derde graad is de leerling voldoende competent om hoger onderwijs aan te vatten.

De leerling is in staat tot:

- het kritisch en reflexief benaderen van de eigentijdse cultuur en actualiteit;
- het synthetiseren van verschillende visies rond een onderwerp of een probleem;
- het procesmatig werken op basis van communicatie en interactie;
- het ontplooiën van creatieve mogelijkheden;
- het persoonlijk en zelfstandig werken.

De leerling kan:

- omgaan met de elementen uit de audiovisuele kunst;
- omgaan met en gebruik maken van verschillende mediavormen.

3 ALGEMENE PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- Het creatief proces van de leerling staat centraal. Er kan gewerkt worden aan een jaarthema om de noodzakelijke specifieke technologie bij te brengen om de beeldtaal te verkennen en haar expressieve mogelijkheden te onderzoeken.
- Het atelier is een mentale ruimte om vakoverschrijdend te werken. De theoretische vakken worden aangewend om de thematische werking van het atelier te ondersteunen en uit te bouwen, dit in verschillende disciplines.
- De resultaten van de oefeningen worden iedere keer besproken en van daaruit wordt opbouwend verder gewerkt. Hierbij wordt gestreefd naar een inhoudelijk verband tussen de verschillende luiken van de werkzaamheid. Voorbereidende oefeningen kunnen vrij worden georiënteerd naar de specificiteit van het jaarthema en de verschillende media.
- Het gebruik van een vaste methode is in strijd met de geest van het kunstgebeuren. Hierbij kan elke methode om een audiovisuele kunst te beoefenen worden aangewend, zowel een academische als een intuïtieve manier of een mengvorm van beiden.

- Het dagwerkboek (logboek) kan een nuttig didactisch hulpmiddel zijn, wanneer het de werkzaamheid van de leerling bevordert. Het werken in een bibliotheek en/of mediatheek en opzoeken op internet is noodzakelijk.
- Leerlingen het belang laten inzien van de voorbereiding, het onderzoek, de documentatie enz. vooraleer het eigenlijke werk aan te vatten.
- Leerlingen sensibiliseren en stimuleren om bezoek aan musea, tentoonstellingen, evenementen, beurzen, voorstellingen, ... te ervaren en het bijwonen van concerten, debatten, lezingen, voorstellingen, ... te beleven.
- Omwille van de doelstellingen van de vormingsrichtingen, met het oog op het doorstromingskarakter, wordt het filosofische karakter sterker benadrukt dan het technische karakter. Inhoud, visie en denken primeert boven uitvoering. De verschillende onderdelen: foto, video, audio worden dan ook op een initiatieniveau behandeld, specificatie en professionalisering dient te gebeuren in het hoger onderwijs.
- Het is wenselijk om het werken in teamverband te stimuleren.
- Ook de leerling dient de keuzemogelijkheid in de verschillende disciplines (audio, video, foto, multimedia) te krijgen op het einde van zijn of haar opleiding in een afstudeerproject.

4 LEERPLANDOELSTELLINGEN, LEERINHouden EN PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

4.1 De Algemeen vormende component

4.1.1 Leerplandoelstellingen

- De leerling maakt onderscheid tussen de verschillende soorten denken: het mythisch denken, het logisch denken en het dialectisch denken.
- De leerling maakt onderscheid tussen de verschillende soorten communicatie: de subjectieve, objectieve en intersubjectieve communicatie.
- De leerling maakt onderscheid tussen de verschillende soorten zoeken: het bezoeken, het opzoeken, het onderzoeken en het verzoeken.

4.1.2 Leerinhouden

- Begeleid tentoonstellingsbezoek, culturele manifestaties met voor- en nabesprekingen
- Individuele en klassikale dialoog voeren tijdens de verschillende fases van de opdracht in functie van bepaalde inhouden
- Documentatie onderzoeken
- Foto en film bespreken

4.1.3 Pedagogisch-didactische wenken

De mediavorming behelst alle media (van boek tot nieuwe media), met evenwel de nadruk op de beeldmedia (audiovisuele media), inzonder de televisie, die de centrale plaats inneemt in onze leefwereld. Het is een denk-, communicatie- en zoekcentrum.

Het denken: het mythisch denken, het logisch denken, het dialectisch denken

In tegenstelling tot de klassieke en moderne visie gaat het er om een onderscheid te maken tussen deze drie vormen van denken. Er wordt daarin echter geen hiërarchisch patroon a-priori gesteld. Er wordt van uitgegaan

dat de leerling denkt.

Dit denken en het denken als zodanig is communicatief of mededeelzaam. Bovendien is het zo dat er een verwevenheid tussen de drie vormen van denken aanwezig is binnen het subject.

De communicatie: de subjectieve, de objectieve, de intersubjectieve communicatie

Bij de subjectieve communicatie stelt het **ik** zich als absoluut voor en herleidt de anderen tot zichzelf (aspecten van de smaak van de consument van de media, de mens als behorende tot de eenzame massa, ...).

Daarentegen bij de objectieve communicatie, stelt het **ik** zich als niemendal en vermindert zichzelf door de aanpassing tot 'de anderen' (introductie tot de verschillende onderzoeksrichtingen en domeinen en de verschijningsvormen van massacommunicatie).

De intersubjectieve communicatie, stelt het **ik** zich langs de mediatie: als de anderen met de anderen. Dit houdt o.a. in werken in ploegverband, het zoeken naar alternatieven voor klaargestoomde en vooraf gegeven oplossingen, ... Het veronderstelt bovendien een bereidwilligheid om te zoeken door zichzelf tussen haakjes te plaatsen, zonder zichzelf daarbij te verliezen. Het behelst een werkzaamheid waarbij men zelf betrokken is, vanuit een overwinnen van de 'schuwheid' om andere visies te bezoeken.

Het zoeken: het bezoeken, het opzoeken, het onderzoeken, het verzoeken

Het **bezoeken** stelt zich op verschillende vlakken. In de eerste plaats als het bezoeken van de mediaproducten in de omstandigheden waarvoor ze gemaakt zijn.

Het **opzoeken** behelst de eruditie opdoen om een inzicht te verwerven over de manier waarop het thema behandeld werd in een of ander mediaproduct.

Daarnaast het **onderzoeken**: de mediakritiek. Door de deconstructie (het uiteenrafelen van een mediaproduct) en de genealogie (het uiteenrafelen van de bronnen waarop het zich inspireert). Op het niveau van de beeldretoriek, de reclamekritiek en de ideologie.

Dit mondt uit in het **verzoeken**. Een werkstuk maken waarin vanuit de voorgaande activiteit, de aanwezigheid wordt gesteld en een eigen standpunt tot uiting komt. (cf. Een verzoekschrift of een essay, dat leidt tot het eindwerk). Het procesmatig zoeken heeft een cyclisch karakter: vanuit elk verzoek ontstaat een nieuw bezoek.

4.2 De Artistieke component

4.2.1 Leerplandoelstellingen

- Het leren persoonlijk en zelfstandig werken.
- Het stimuleren van werken in teamverband.
- Het leren synthetiseren van verschillende visies in functie van de conceptuele benadering van een opdrachtstelling.
- Kunnen verzamelen van documentatie en hiervan een neerslag maken in het dagwerkboek (logboek).
- Kunnen afwerken en presenteren in functie van artistieke oplossingen van opdrachten.
- Het zelfstandig omspringen met een geformuleerde artistieke probleemstelling en het zoeken naar een individuele benadering.
- Kritisch waarnemen op het auditieve en visuele vlak.

4.2.2 Leerinhouden

Steeds in functie van het artistiek proces:

4.2.2.1 Fotografische

- beeldvorming: compositie, ritme, contrast, perspectief, mise en scène,...
- opname: belichting – verlichting, diafragma- sluitertijd,...
- stijlen en genres
- artistieke mogelijkheden van het ontwikkelen, afwerken, bewerken en presenteren

4.2.2.2 Filmische

- filmstijlen en genres
- werkwijzen bij het opmaken van een film
- elementen van de filmtaal op vlak van de opnames en op vlak van de montage
- afwerk- en montagevormen: continuïteitsmontage, parallelmontage, dialectische montage

4.2.2.3 Auditieve

- geluiden opnemen in functie van een gestelde opdracht
- montage van opgenomen geluiden en hun verband met beelden

4.2.2.4 Multimediale

- Het verkennen van verbanden tussen verschillende media en deze toepassen

4.2.3 Pedagogisch-didactische wenken

- Omwille van de doelstellingen van de vormingsrichtingen en met het oog op het doorstromingskarakter, wordt de artistieke component sterker benadrukt dan de technische.
- Inhoud, visie en denken primeren boven uitvoering. De verschillende onderdelen: foto, video, audio worden dan ook op een initiatieniveau behandeld.
- De leraar bevordert het historisch inzicht bij de werkzaamheid van de leerling.
- De leerling dient de keuzemogelijkheid in de verschillende disciplines (audio, video, foto, multimedia) te krijgen op het einde van zijn opleiding in een afstudeerproject.
- De leraar dient het belang van het evolutieproces in het oog te houden (proces en product), en dit te koppelen aan opdrachtstellingen en evaluatiegesprekken.

4.3 De Technologische component

4.3.1 Leerplandoelstellingen

- Elementaire audiovisuele technologie kunnen toepassen.
- Kunnen bedienen van fotografische en foto-elektrische camera's en aanverwante apparatuur in functie van uit te voeren opdrachten.
- Exploreren van de technologische mogelijkheden en beperkingen.

4.3.2 Leerinhouden

- herhaling audiovisuele technologie tweede graad
- fotografie:
 - lichttechnieken: buitenopnamen en studio-opnamen ...
 - cameratechnieken: technische camera ...
 - projectiesystemen: vergroter, diaprojector, LCD-projector ...
 - kennis maken met verschillende opslag- en transportsystemen
- video(film):
 - videocameratechnieken
 - montagetechnieken: digitaal en analoog
 - mixage van geluiden
 - synchronisatie van beeld en geluid
- multimediatechnieken en beeldbewerkingsprogramma's:
 - digitaliseren van beelden via diverse apparatuur
 - output van digitale bestanden op diverse dragers

4.3.3 Pedagogisch-didactische wenken

De audiovisuele technologie is geen doel op zich, maar wordt telkens gezien in het licht van een leerplandoelstelling. Door de praxis kunnen leerlingen de confrontatie aangaan en de technische knowhow opbouwen die ten dienste staat van het artistieke proces en resultaat.

Leerplannen van het VVKSO zijn het werk van leerplancommissies, waarin begeleiders, leraren en eventueel externe deskundigen samenwerken.

Op het voorliggende leerplan kunt u als leraar ook reageren en uw opmerkingen, zowel positief als negatief, aan de leerplancommissie meedelen via e-mail (leerplannen@vvkso.vsko.be) of per brief (Dienst Leerplannen VVKSO, Guimardstraat 1, 1040 Brussel).

Vergeet niet te vermelden over welk leerplan u schrijft: vak, studierichting, graad, licapnummer.

Langs dezelfde weg kunt u zich ook aanmelden om lid te worden van een leerplancommissie.

In beide gevallen zal de Dienst Leerplannen zo snel mogelijk op uw schrijven reageren.

5 EVALUATIE

De evaluatie dient vooral om de leerling te oriënteren en vooruit te helpen. Ze verloopt bij voorkeur procesmatig en communicatief.

De procesevaluatie gebeurt

- door een regelmatige individuele begeleiding van de leerling die moet leiden naar zelfevaluatie;
- langsheen de verschillende opeenvolgende oefeningen en opdrachten waaraan het inzicht, de attitudes, het leer- en werkproces en de persoonlijke vorming van de leerlingen kunnen getoetst worden.

Het werk van de leerlingen dient in zijn totaliteit gewaardeerd te worden en vanuit de meest diverse standpunten benaderd.

De communicatieve evaluatie gebeurt

- onder de vorm van rechtstreekse communicatie: individuele gesprekken, groepsgesprek en klassikaal overleg;
- als onrechtstreekse communicatie: bespreking van het werk van de leerling, onderlinge vergelijkingen en tegenstellingen ...

De eindevaluatie, met onder andere de geïntegreerde proef in het tweede leerjaar van de derde graad, richt zich op een beoordeling van:

- alle vakken;
- het leer- en het werkproces;
- de attitudes.

De eindevaluatie kan ook oriënterende facetten hebben naar verdere studies.

6 MINIMALE MATERIËLE VEREISTEN

- Algemene didactische middelen

Atelier- en leslokalen met werktafels, bibliotheek en/of mediatheek, computers met internetaansluiting, donkere kamer en opnamestudio.

- Fotografie:

- opnamemateriaal

verschillende types fotocamera's met manuele scherpstelmogelijkheden en manuele diafragma en sluitertijdbediening
statieven
lichtinstallaties, achtergrondpapier en studioruimte

- ontwikkelmateriaal

negatieve doka: tanks, spoelen, maatbekers, ontwikkel- en fixeerproducten
positieve doka: vergroters, timers, vergrotingsramen, ontwikkel- en fixeerproducten

- afwerk materiaal

droogmachine, snijmachine, retouchemateriaal, werktafels,
multimediacomputers en randapparatuur, projectoren (dia, LCD)
softwarepakketten (multimedia en beeldbewerking)

- Video:

handycam analoog of digitaal
statieven
videolichten
montagetafels: analoog of digitaal
multimediacomputer met editing softwarepakket

- Audio:

bandopnemer, microfoon, montagetafel (analoog of digitaal)
multimediacomputer met audio softwarepakket

- Multimedia:

Multimediacomputers (MAC of pc) met randapparatuur: scanner, externe opslagplaatsen, cd- of dvd-writer, printers, internetaansluiting, en multimediasoftware

7 BIBLIOGRAFIE

7.1 Algemene werken

BALLE, F., Medias et Société. Paris, Montchrestien, 1980.

BURKART, R., Kommunikationswissenschaft. Wien, Köln, Böhlau, 1989, hoofdstuk 5.

DE VISSER, Ad., De tweede helft gedocumenteerd. SUN, Amsterdam, 2002.

HEMELS J., Massamedia als Medespelers. Utrecht, Het Spectrum, 1982.

In dit boek is een zeer uitvoerige en per onderwerp consulteerbare literatuurlijst opgenomen: 3 952 titels.

HIEBERT, R.E., UNGURAIT, D.F, BOHN, T.W., Mass Media IV. New York, Longman, 1985.

KUNCZIK, M., Massenkommunikation. Eine Einführung. Köln-Wien, Böhlau, 1982.

LANGENBUCHER, W., (Hrsg.), Publizistik- und Kommunikationswissenschaft. Wien, Braumüller, 1986.

LOWERY, S.A., en DE FLEUR, M.L., Milestones in Mass Communication Research. New York, Longman 1988.

MALETZKE, G., Massenkommunikationstheorien. Tübingen, Niemeyer, 1988.

MCQUAIL, D., Mass Communication Theory. An Introduction. London, Sage, 1987.

OOMKES, F.R., Communicatieleer. Meppel, Boom, 1986, hoofdstukken 9, 10, 11 en 12.

PROKOP, D., Medienforschung. Frankfurt am Main, Fischer Verlag, 1985, 3 delen.

PURER, H., Einführung in die Publizistikwissenschaft. München, Olschläger, 1991.

STAPPERS, J.G., (Red.), Massacommunicatie en Samenleving. Assen, Van Gorcum, 1982.

STAPPERS, J.G., Massacommunicatie. Een inleiding. Amsterdam, De Arbeiderspers, 1983.

VAN CUILENBURG, J.J., en NOOMEN, G.W., Communicatiewetenschap. Muiderberg, Coutinho, 1984.

WRIGHT, C., Mass Communication. A Sociological Perspective. New York, 1986.

7.2 Vormen van massacommunicatie

FLOOR, K., VAN RAAIJ, F., Marketing – communicatie – strategie. Leiden/Antwerpen, Stenfert Kroese, 1989.

GROENENDIJK, J.N.A., HAZEKAMP, G.A.T., MASTENBROEK J., (red.), Public Relations en Voorlichting. Alphen a/d Rijn, Samson, 1990.

ROOMER, J., De Praktijk van de Marketing-communicatie. Achtergronden van Concepten, Teksten en Ontwerpen. Deventer, Kluwer, 1987.

RUITENBURG, A.J., Public Relations. Utrecht, Het Spectrum, 1989.

VAN DEN BAN, A., Inleiding tot de Voorlichtingskunde. Meppel, Boom, 1982.

VAN DER MEIDEN, A., Public Relations, een Kennismaking. Muiderberg, Coutinho, 1986.

VAN DER MEIDEN, A., Propaganda. Muiderberg, Coutinho, 1988.

VAN DER MEIDEN, A., FAUCONNIER, G., Profiel en Professie. Inleiding tot de Theorie. Vorming van de Public Relations. Leiden, Nijhoff, 1990.

VAN GENT, B., KATUS, J., (red.), Voorlichting, Theorieën, Werkwijzen en terreinen. Alphen a/d Rijn, Samson, 1980.

VAN GENT, B., Voorlichtingskunde. Meppel, Boom, 1985.

VAN WOERKUM, C.M.J., Massamediale Voorlichting. Meppel, Boom, 1984.

WAPENAAR, H., ROLING, N.G., VAN DEN BAN, A.W., Basisboek Voorlichtingskunde. Meppel, Boom, 1989.

7.3 Lexica

BARNOUW, E., GERBNER, G.,e.a. (eds.), International Encyclopedia of Communications. Oxford, Oxford University Press, 1989, 4 delen.

CASENEUVE, J., Les Communications de Masse. Guide alphabétique. Paris, 1976.

DOHN, L., KLOCKER, K., e.a., Medienlexikon. Baden-Baden, Signal Verlag, 1979.

KAGELMANN, H.J., WENNINGER, G., (Hrsg.), Medienpsychologie. Ein Handbuch in Schlüsselbegriffen. München, Wien, 1982.

KOSZYK, K., PRUYS, K.H., (Hrsg.), Handbuch der Massenkommunikation. München, 1981.

NOELLE-NEUMANN, E., SCHULZ, W., WILKE, J., (Hrsg.), Publizistik/Massenkommunikation. Frankfurt am Main, 1989.

SILBERMANN, A., (Hrsg.), Händwörterbuch der Massenkommunikation und Medienforschung. Berlin, 1982, 2 delen.

WATSON, J., HILL, A., A Dictionary of Communication and Media Studies. London, E. Arnold, 1984.

7.4 Artistieke component

VAN DEN BRAEMBUSSCHE, A., Denken over kunst. Bussem, 2000.

7.5 Technologische component

www.apple.com
www.microsoft.com
www.panasonic.com
www.sony.com

ARIJON, D., Grammaire du langage film. Paris, Dujarric, 1999

BLOCH, J.W., Manuel du scenario Americain. Brussel, GIAM, 1992

Foto en video

Screenplay - Syd Field

Film Art: An Introduction, 7th International Edition - David Bordwell, Kristin Thompson

A History of Narrative Film - David A. Cook

Against interpretation - Susan Sontag

On photography – Susan Sontag

Digitale fotografie handleiding - Tim Daly

Digitale fotografie praktische handleiding - Steve Bavister

Digitale fotografie - Tom Ang

Digitale fotografie voor dummies - Wesley Addison

Perfect digitaal fotograferen - Helmut Newmann

Speelfilms maken - Roemer Rievraat

Het digitaal videoboek - Michael Rubin

Leren omgaan met video - Roland Lewis

Videorecording techniek - Claus Biaesch-Wiebke

Digitale video - Vincent Verweij & Anna Abrahams

Praktijkboek voor de videofilmer - Malcolm Squire

AUDIOVISUELE VORMING

DERDE GRAAD KSO

ESTHETICA

Eerste leerjaar 2 uur/week
Tweede leerjaar: 2 uur/week

Inhoud

1	INLEIDING	21
2	BEGINSITUATIE	21
3	DOELSTELLINGEN	22
3.1	Algemene doelstellingen	22
3.2	Specifieke leerplandoelstellingen voor de beeldtaal.....	22
3.3	Specifieke leerplandoelstellingen voor de filmtaal.....	23
4	LEERINHOUDEN	23
4.1	Basis	23
4.2	Uitbreiding	25
5	DIDACTISCHE WENKEN.....	28
5.1	Wenken voor de beeldtaal	28
5.2	Wenken voor de filmtaal	30
5.3	Activatiemiddelen.....	30
6	EVALUATIE.....	31
7	VAKKENCOÖRDINATIE	31
8	VAKLOKAAL.....	32
8.1	Minimale materiële vereisten	32
8.2	Bijkomende voorzieningen	32
9	BIBLIOGRAFIE	32
9.1	Beeldtaal	32
9.2	Filmtaal	35
9.3	Tijdschriften.....	35
9.4	Adressen	36

1 INLEIDING

Dit leerplan is bestemd voor de richting 'Audiovisuele vorming'.

Opvoeden veronderstelt de ontplooiing van de totale persoonlijkheid van de leerling als de voorbereiding van het individu op de samenleving. Om dat tweevoudig doel te bereiken kan geen enkel opvoedingssysteem voorbijgaan aan de esthetische vorming. In de ruimste zin van het woord leidt de esthetische vorming tot een algemeen en actief schoonheidsbeleven (in alle mogelijke betekenissen) en meer algemeen een positiebepaling ten aanzien van het esthetische domein, het artistieke en het beeldende. In een beperktere zin beoogt de esthetische vorming het levendige contact met de diverse uitingen van de actuele kunst- en cultuurwereld. **Dat omgaan met kunst** behoort tot de essentie van het humanisme, evenzeer als alles wat kennis, wetenschap en vaardigheid aangaat. Geen enkele leerling mag daarvan verstoken blijven.

De huidige maatschappij wordt overstelpt door **beelden** en **muziek**. Vooral de jongeren consumeren die producten in overvloed. Het is dus van het grootste belang dat ze ook **leren hoe ermee om te gaan**.

Het vak Esthetica heeft een enorme impact op de totaliteit van de leerling. Alle aspecten van zijn persoonlijkheid worden erin aangesproken. Door actief bezig te zijn met het unieke karakter en de specifieke taal van de kunst in al haar uitingen wordt de leerling niet alleen deelachtig aan het cultuurgoed uit heden en verleden, maar kan hij ook zijn persoonlijkheid volledig en evenwichtig ontwikkelen. Het stuwt hem bovendien naar een zinvolle vrijetijdsbesteding, een sociaal-culturele positionering in de hedendaagse maatschappelijke context en mogelijks naar een ethisch-politieke stellingname.

2 BEGINSITUATIE

De leerlingen hebben in de eerste en tweede graad beschouwend, actief en creatief leren omgaan met de taal van het beeld en de muziek, vooral in de lessen Muzikale opvoeding en Plastische opvoeding. Tijdens die lessen hebben ze kennis gemaakt met de voornaamste componenten zowel van de beeldtaal als van de muziketaal en hebben ze eveneens kennis verworven omtrent vorm en inhoud, stijl en betekenis van enkele kunstwerken en composities.

In de lessen Geschiedenis hebben ze inzicht gekregen in het historisch gebeuren en in de cultuur van de prehistorie tot en met de achttiende eeuw (eerste en tweede graad) en komen ze in contact met de beschaving en het ideeëngoed van de achttiende tot en met de twintigste eeuw (derde graad).

In de lessen Kunstgeschiedenis hebben zij een chronologisch overzicht gekregen van de voornaamste kunstperiodes.

In de lessen Kunstinitiatie hebben zij contact gehad met architectuur, beeldhouwkunst, schilderkunst en toegepaste kunst. Ze hebben bovendien de componenten van de beeldtaal leren kennen en kunnen een kunstwerk analyseren.

Leerlingen uit andere onderwijsvormen daarentegen hebben nog geen kennis gemaakt met deze specifieke kunstvakken.

In ieder geval zijn alle leerlingen via de media beïnvloed door de eigentijdse beeld- en muziekcultuur.

Samenvattend kunnen we zeggen dat de overgang van de tweede naar de derde graad betekent: van elementaire kennismaking en beoefening naar grondiger bekijken, naar intenser beleven van de beeldtaal en de filmtaal binnen hun context (stijlstroming, persoonlijkheid van de kunstenaar enz.).

3 DOELSTELLINGEN

Het doel van de lessen is hoegenaamd niet de leerlingen te confronteren met een uitgesproken kunst- of filmgeschiedenis, een filosofie van de kunst; evenmin hen te belasten met een encyclopedische leerstof in verband met de kunst. De lessen zijn ook niet bedoeld als "doe-lessen", waarin de leerlingen beeldend, zingend of musiceerend zouden werken. Het vak mag dus in geen geval worden verward met Plastische opvoeding, Muzikale opvoeding, Kunstgeschiedenis, Artistieke opvoeding of Kunstinitiatie.

Een wisselwerking met de werkzaamheden in het kunstvak audiovisuele vorming van de leerling is evident. Het nastreven van een theoretische beschouwing over de praktische artistieke en beeldende arbeid van de atelier-vakken is wenselijk.

3.1 Algemene doelstellingen

- De leerlingen tot een volledige en evenwichtige persoonlijkheid laten uitgroeien, zodat ze binnen de maatschappelijke complexiteit gefundeerde keuzes kunnen maken en een positie kunnen innemen ten aanzien van politieke, historische, sociologische, artistieke en culturele themata.
- De leerlingen een voedingsbodem verschaffen ter verrijking van zijn beeldende en artistieke activiteiten.
- Zin voor schoonheid en stijl ontwikkelen.
- Belangstelling wekken voor kunst en het kunstgebeuren; bovendien de behoefte doen groeien om met kunst om te gaan.
- Een methodiek ontwikkelen om te leren kijken en luisteren naar kunst; zonder vooroordeel een kunstwerk leren benaderen.
- Leren een kritische houding aannemen tegenover én een persoonlijk waardeoordeel uitspreken over het visuele en auditieve beeld.
- Het leren waarnemen en analyseren (tegen een specifieke historische, sociologische, culturele en ethnologische achtergrond).
- Door waarneming en analyse van een kunstwerk komen tot kunstbeleving.
- Beheersen van een juiste vakterminologie.

3.2 Specifieke leerplandoelstellingen voor de beeldtaal

- Interesse en inzicht verwerven in de structuur en de componenten van de beeldtaal door waarneming en analyse.
- Historisch en sociologisch inzicht verwerven in de voornaamste kunststromingen en de stijlevolutie van de kunst.
- Karakteristieken van een stijlperiode kunnen terugvinden in enkele representatieve voorbeelden van die periode.
- Leren inzien dat een beeld een bepaalde "betekenis" heeft, die vatbaar is voor verschillende interpretaties.
- Inzicht verwerven in het wezen van de kunst en leren inzien waarom een werk al dan niet aanvaard wordt als een kunstwerk.
- Inzicht verwerven omtrent sociologische en eventuele politieke aspecten en functies van de beeldende kunst.
- Methode verwerven om een kunstwerk (en/of een kunstaact) te bekijken, te analyseren en te beleven, en dat alles te verwoorden.

- Belangstelling en behoefte krijgen om de artistieke en culturele actualiteit (tentoonstelling, museum- en concertbezoek enz.) te exploreren.
- Concrete linken leggen naar de eigen atelierwerkzaamheden én de beeldende en artistieke werkzaamheden van medeleerlingen.
- Een eigen mening over kunst- en cultuuruitingen kunnen in vraag stellen en uiten.

3.3 Specifieke leerplandoelstellingen voor de filmtaal

- Het eigene van de filmtaal leren kennen en aanvoelen.
- Interesse en inzicht verwerven in de structuur en de componenten van de filmtaal door waarneming en analyse.
- De film kritisch leren benaderen door een genuanceerd beoordelingsvermogen te ontwikkelen.
- Historisch en sociologisch inzicht verwerven in de voornaamste filmstromingen en de stijlevolutie van de filmkunst.
- Karakteristieken van een stijlperiode kunnen terugvinden in enkele representatieve voorbeelden van die periode.
- Leren inzien dat een filmbeeld een bepaalde "betekenis" heeft, die vatbaar is voor verschillende interpretaties.
- Inzicht verwerven in het wezen van de film en leren inzien waarom een film al dan niet aanvaard wordt als een kunstwerk.
- Inzicht verwerven omtrent sociologische en eventuele politieke aspecten en functies van de film.
- Methode verwerven om een film (en/of een filmisch werkstuk: video, kortfilm, filmdocument) te bekijken en te analyseren en te beleven, en dat alles te verwoorden.
- Belangstelling en behoefte krijgen om de artistieke en culturele actualiteit (bioscoop, filmfestival enz.) te exploreren.
- Concrete linken leggen naar de eigen atelierwerkzaamheden én de beeldende, artistieke en filmwerkzaamheden van medeleerlingen.
- Een eigen mening over film kunnen in vraag stellen en uiten.
- Kritisch omgaan met het filmmedium en de overgemediatiseerde context.
- Belangstelling krijgen voor de filmactualiteit

4 LEERINHouden

4.1 Basis

Naast de basisleerinhouden (4.1) zal de leraar een bewuste keuze maken uit de uitbreiding (4.2) zodat alle leerplandoelstellingen bereikt worden.

4.1.1 Beeldtaal

Kennismaking met de **beeldtaal** door actieve waarneming, door analyse en bespreking van min of meer representatieve voorbeelden uit de westerse kunststromingen of stijlperiodes. Gezien de uitgebreidheid en de complexiteit van de kunstgeschiedenis op zich zal de lesgever een noodzakelijke selectie moeten doorvoeren. Deze selectie kadert tevens in de in punt 3 (doelstellingen) gestipuleerde bepaling dat het niet de bedoeling is een kunsthistorische encyclopedische benadering voor esthetica te geven. Anderzijds is het zo dat elke kunststroming haar wortels heeft in (een) voorgaande stroming(-en) en daardoor steeds in een context van andere stromingen zal geplaatst worden. Niet alle stromingen kunnen even uitvoerig behandeld worden.

Als hulp bij de ontleding van de beeldtaal volgt hierna een schematisch overzicht van enkele componenten en aspecten van die taal; ze zijn alfabetisch opgesteld, en niet in orde van belangrijkheid. Bij de analyse hoeven niet alle componenten te worden besproken; evenmin hoeven voor de beeldtaal én de schilderkunst, én de beeldhouwkunst én de bouwkunst telkens gezamenlijk of afzonderlijk te worden belicht. Men kan een keuze maken, vergelijkingen trekken, accenten leggen enz.

Schilderkunst	Beeldhouwkunst	Bouwkunst
afsnijding clair-obscur compositie detaillering dieptedimensie functie fysio-, ideoplastiek genre - thema iconografie karakter kleur lichtbundel lijn - contour materiaal overlapping penseelvoering perspectief plastisch volume ritme standpunt symboliek techniek textuur tint - toon vlakbehandeling	anatomie functie houding iconografie karakter lichtwerking massa materiaal modellering omgeving oppervlak plasticiteit plooierval proporties reliëf ritme ruimtelijkheid symboliek techniek volume	bouwprincipe constructie doorsnede exterieur - interieur functie gewelf grondplan indeling inplanting (omgeving) karakter kleur lichtwerking maat - verhouding materiaal opstand ritme ruimtewerking symboliek urbanisatie versiering volumewerking zuil - pijler wand
----- relatie tussen voorstelling (inhoud) en werkelijkheid -----		
----- onderlinge verhouding en beïnvloeding -----		

4.1.2 Filmtaal

- In elke school waar Esthetica wordt gegeven moet aan filmopvoeding worden gedaan; ze valt onder de verantwoordelijkheid van de leerkracht(en) Esthetica en/of de vakleerkracht van het vak Audiovisuele vorming.
- Filmopvoeding is uiteraard meer dan het zo maar een film 'draaien'. Ze gebeurt het best door middel van een degelijk georganiseerd filmforum of filmproject met voor- en/of nabespreking. Bij die bespreking beperkt men zich niet tot de inhoud, maar besteedt men zeker ook aandacht aan de belangrijkste componenten van de filmtaak (zie infra). Dat forum of project kan zowel door de leerkracht Esthetica als door de andere vakleerkrachten worden georganiseerd.
- Indien er geen filmforum of filmproject wordt georganiseerd moet de filmopvoeding aan bod komen in de lessen Esthetica.
- Als hulp bij de ontleding van de filmtaal volgt hierna een overzicht van de belangrijkste componenten en aspecten van de filmtaal en het filmgebeuren:
 - samenstelling en taken van de filmploeg;
 - synopsis, scenario en draaiboek;
 - camerabeweging en opnamehoek;
 - beeldcompositie, -kadrering en plans;
 - sfeer, belichting en klank;
 - montage en verhaalstructuur.
- Bij de analyse hoeven niet alle voornoemde componenten of aspecten te worden besproken. Men kan een keuze maken, vergelijkingen trekken, accenten leggen enz.

4.2 Uitbreiding

4.2.1 Beeldtaal

- Bespreking van het werk, de stijl en de betekenis van een kunstenaar (kunstenaars) die min of meer representatief is (zijn) voor de bestudeerde stijlperiode
- Stilistische vergelijking van tijdgenoten en/of culturen en/of stekkingen
- Suggesties voor uitdieping van de stijlperiodes
- Oudheid
 - Prehistorische kunst
 - Culturen in het Nabije Oosten
 - Vergelijking van de verschillende culturen in Hellas
 - Stilering in de schilderkunst
 - Gebruikerskeramiek in de Oudheid
 - Realistische en idealistische beeldhouwkunst

- Middeleeuwen
 - De evolutie van de bouwkunst
 - De Vlaamse Primitieven
 - De Franse kathedralen
 - Byzantijnse en/of Arabische invloeden
 - De beeldhouwkunst in functie van de bouwkunst
 - Miniaturen en boekverluchting
 - Meesters van het fresco
- Renaissance
 - Vergelijking Oudheid - nieuwe kunst
 - De uitstraling van de Italiaanse renaissance
 - Brueghel, een dynastie van kunstenaars
 - Renaissance in Firenze, Rome en Venetië
 - Kunst aan het hof van de Medici
- Barok
 - Vergelijking Zuidelijke en Noordelijke Nederlanden
 - De kunst van de Contrareformatie
 - De verschillende gedaanten van de barok (+ rococo)
 - Barokkunst is "totaalkunst"
- Classicisme - romantiek
 - Classicisme: exponent van het "Rationalisme"
 - De klassieke Oudheid als inspiratiebron en kunstideaal
 - De cultus van het nationaal verleden
 - Neostijlen
 - Jugendstil en Art Nouveau
- Twintigste eeuw
 - Overgangfiguren naar moderne strekkingen
 - Het expressionisme in diverse landen (vergelijking)
 - Figuratieve, non-figuratieve en abstracte kunst
 - Het Bauhaus en de functionele vormgeving
 - Invloed van "primitieve" en andere culturen
 - Environment en happening
 - Actuele strekkingen en antistrekkingen
 - Moderne vormgeving en design
- Mogelijke thema's
 - Wat is kunst? - Kunst en schoonheid - Kunst en kitsch
 - De rol van de kunstenaar en de kunst in de maatschappij
 - Het verhalende aspect in de kunst
 - Ratio en affect in de kunst

- Kunst als spiegel van het dagelijks leven (jaargetijden, mens, natuur, sport, liefde, eten, drinken enz.)
 - Variaties op een thema (de schepping, het kerstgebeuren, de kruisdood van Christus, het mensbeeld enz.)
 - De mythologie of de bijbel als inspiratiebron
 - Traditie en vernieuwing in de (religieuze) kunst
 - Buiteneuropese kunst
 - Invloed van buiteneuropese kunst op de westerse
 - Kunst in Vlaanderen
 - De klassieke Oudheid als inspiratiebron
 - Het fantastische in de kunst
 - Fysioplastische en ideoplastische weergave
 - Hoogtepunten uit de evolutie van een genre (stilleven, marine, landschap, genretafereel, portret enz.)
 - Striptekening - cartoon
 - Kunst in de greep van oorlog en revolutie
 - Bouwkunst is meer dan een functionele constructie
 - De vierde dimensie (tijdselement) in de kunst
 - Invloed van de fotografie (film) op de schilderkunst en omgekeerd
 - Stijlevolutie in de woningbouw
 - Interieur en wooncultuur - meubel en meubilair
 - Decoratieve kunst
 - Tapijtkunst
 - Edelsmeedkunst, juwelen en sieraden
 - Mode, kleding en haartooi
 - De kunstzinnigheid van gebruiksvoorwerpen
 - Computerkunst
 - De verschillende kunsttheorieën zoals ze vorm kregen in de loop van de twintigste eeuw
 - Functie van de kunstkritiek
 - Monumentenzorg
 - Kunst en beeld in het alledaagse milieu (reclame, affiche, pers, graffiti enz.).
- Thema's en onderwerpen naar eigen keuze

Bij de keuze en de behandeling zal men rekening houden met de doelstellingen en de geest van het leerplan. Door voor- en/of nabespreking kunnen buitenschoolse activiteiten op een verantwoorde wijze in de lessen Esthetica worden geïntegreerd.

 - Museum-, kerkbezoek, kunstreis
 - Culturele actualiteit (tentoonstelling, herdenking, verjaardag of overlijden van een kunstenaar enz.)
 - Bezoek aan een werkplaats, atelier, galerij, veiling, kunstenaar enz.
 - Elke uiting of vorm van de beeldtaal of beeldcultuur die kadert in de geest en doelstellingen van het leerplan

4.2.2 Filmtaal

- Uitdieping van de filmische uitdrukking en vormgeving onder andere aan de hand van geschikte korte films
- Historisch inzicht in de filmgeschiedenis
- Film in het cultuurpatroon van onze tijd
- Film in vergelijking met andere kunstvormen (bv. roman, toneel, schilderkunst enz.)
- Film en historische werkelijkheid
- Elke uiting of vorm van filmtaal en beeldcultuur die kadert in de geest en de doelstellingen van het leerplan
- De verschillende filmtheorieën en de wijze waarop ze vorm kregen in de twintigste eeuw

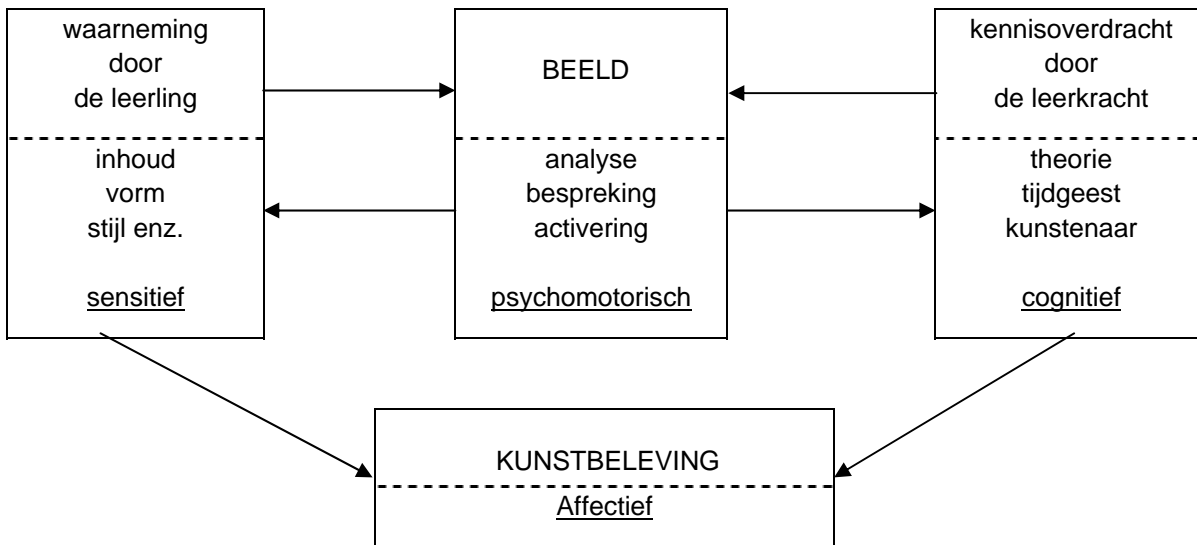
5 DIDACTISCHE WENKEN

De leerlingen worden in geen geval overladen met historische gegevens, namen, encyclopedische details, alle mogelijke strekkingen enz. Namen en “Details” kaderen steeds in een ruimere context van esthetische, theoretische beschouwingen (als voorbeelden dus).

De chronologische behandeling lijkt het best om de stijlevolutie en het historische inzicht bij te brengen, maar kan naar believen aangevuld of afgewisseld worden met een thematische behandeling, bespreking van de eigenlijke esthetisch-theoretische beschouwingen en onderbouw.

5.1 Wenken voor de beeldtaal

- Naast vakkennis en pedagogische onderlegdheid zijn geestdrift en overtuiging van de leerkracht een onmisbare kwaliteit om het vooropgezette doel te bereiken. Het bezielende woord werkt, zeker in dit vak, stimulerend.
- Aan de basis van elke les ligt de waarneming. Het leerproces geschiedt altijd aan de hand van representatief en degelijk beeld- en/of klankmateriaal. **Illustratie is een conditio sine qua non!**
- Didactische hulpmiddelen zijn onmisbaar: handboek, werkschrift, audiovisuele middelen, alle mogelijke beeld- en muziekmateriaal, het artistieke en beeldende werk van de leerlingen enz.
- Het vak moet de leerling in zijn totaliteit aanspreken (wat door de wisselwerking tussen de vakken Audiovisuele vorming en Esthetica voor de hand ligt) door niet alleen zijn cognitieve, maar ook zijn sensitieve, affectieve en wanneer mogelijk zijn psychomotorische vermogens te ontwikkelen.

- Naast assimilatie van de voorgeschreven leerinhoud leren de leerlingen hoe ze op een verantwoorde wijze een kunstwerk kunnen ontleden en bespreken. Het leren van een methode is noodzakelijk.
- Er zijn verschillende manieren om een kunstwerk te bekijken of te beluisteren, te analyseren en te bespreken. Een van de vele methoden kan het volgende proces vertonen:

eerste kennismaking met het kunstwerk	beschrijving van wat er te bekijken of te beluisteren is	ontdekking verwondering bewondering
vorm inhoud	analyse van een of meer componenten, specifiek voor dat kunstwerk	kennis begrijpen
karakter	betekenis, interpretatie en beoordeling van het kunstwerk	beleving

- De kenmerken van beelden kunnen gemakkelijker worden ontdekt door vergelijking in een zinvol contrast. De parallelvergelijkende studie tussen de verschillende kunsttakken werkt doeltreffend en is sterk aan te bevelen.
- Men zal ermee rekening houden dat een historische, biografische of sociologische context hoofdzakelijk bedoeld is als achtergrond of steun om het kritisch en attent bekijken te verdiepen.
- Het vak Esthetica leent zich bij uitstek voor verschillende werkvormen: vertelvorm, exposé, leergesprek, klassendiscussie, vraagstelling en niet in het minst het zelfontdekkend leren van de leerlingen. De leerkracht zal op een afwisselende en verantwoorde wijze van al die werkvormen gebruik maken.

- Een didactisch verantwoord - niet overdadig - gebruik van video, cd-rom, dvd en/of computerprogramma kan een interessante aanvulling en/of illustratie zijn bij de behandeling van de leerstof.
- Lang en tijdrovend dicteren, verbalisme en over de hoofden doceren zijn in elk geval te mijden.
- Al even ondoeltreffend is de beeldopvoeding te beperken tot het louter "plaatjes schieten".
- Om van een kunstwerk echt en ten volle te kunnen genieten is het noodzakelijk een klimaat van rust en stilte te scheppen.

5.2 Wenken voor de filmtaal

- Theoretische onderbouw en filmforum/filmles kunnen ideaal op elkaar inspelen.
- De projectie kan altijd voor een grote groep gebeuren; de bespreking liever niet.
- Kortfilms en videofragmenten zijn bijzonder geschikt om bepaalde deelaspecten van de audiovisuele taal te bestuderen binnen één lesuur.
- Een videokopie kan de originele film niet vervangen, maar is een aangewezen hulpmiddel bij de nabespreking.
- Het is vanzelfsprekend dat de verantwoordelijke leerkracht een film programmeert die hij of zij tenminste eenmaal vooraf heeft gezien.

5.3 Activatiemiddelen

- Activatiemiddelen worden door de leerkracht als een mogelijke hulp bij het verwerken van de leerinhoud aangewend; niet als doel op zichzelf.
- Tonen van illustratiemateriaal over de kunstenaar, zijn werk enz.
- Schetsen van plattegrond, beeldcompositie, kleurwerking enz.
- Uitbouw van expomomenten binnen klas- en schoolruimte, aansluitend bij uitgewerkte leerinhouden.
- Het activatiemiddel bij uitstek kan het atelierwerk van de leerlingen zelf zijn. Theorie en praktijk worden als het ware aan elkaar getoetst.

Leerplannen van het VVKSO zijn het werk van leerplancommissies, waarin begeleiders, leraren en eventueel externe deskundigen samenwerken.

Op het voorliggende leerplan kunt u als leraar ook reageren en uw opmerkingen, zowel positief als negatief, aan de leerplancommissie meedelen via e-mail (leerplannen@vvkso.vsko.be) of per brief (Dienst Leerplannen VVKSO, Guimardstraat 1, 1040 Brussel).

Vergeet niet te vermelden over welk leerplan u schrijft: vak, studierichting, graad, licapnummer.

Langs dezelfde weg kunt u zich ook aanmelden om lid te worden van een leerplancommissie.

In beide gevallen zal de Dienst Leerplannen zo snel mogelijk op uw schrijven reageren.

6 EVALUATIE

- Alleen die middelen en vormen van evaluatie komen in aanmerking die tijdens het leerproces werden voorbereid. Vooral met betrekking tot de analyse en de bespreking van een kunstwerk is het onontbeerlijk de leerlingen vooraf voorbeelden, modellen en een methode te geven.
- Aangezien het analyserend waarnemen en bespreken van de beeld- en filmtaal één van de belangrijkste doelstellingen is van het vak, zal de leerkracht de toetsen - hoewel niet uitsluitend - met beeldmateriaal stofferen.
- Voor een gevarieerde evaluatie kunnen volgende aspecten in aanmerking komen:
 - kennis (zakelijke gegevens, historische context, terminologie en andere);
 - inzicht (boodschap, vormgeving, betekenis en andere);
 - analyse (ontleden van de beeld- en filmtaal);
 - attitude (belangstelling, inzet, concentratie enz.);
 - creativiteit: kennis, inzicht en attitude kunnen –maar niet uitsluitend- getoetst worden;
 - aan beperkte artistieke en/of beeldende werken van de leerlingen.

7 VAKKENCOÖRDINATIE

Vakkencoördinatie is van belang voor het bereiken van transfer van wat geleerd wordt. Ze ligt ook in de lijn van het werken met leergebieden, waarbij een bepaald onderwerp onder verschillende invalshoeken vakoverschrijdend en vanuit diverse specialisaties wordt belicht en besproken.

Ook bij het uitwerken van projecten kan de leerkracht Esthetica zijn/haar steentje bijdragen en stof leveren voor een rijke en brede inhoud.

Hierna volgen enkele voorbeelden van raakpunten en suggesties voor vakoverschrijdend werken. Overleg en afspraak met collega's zijn noodzakelijk. Samenwerken betekent zowel dienst bewijzen als dienst ontvangen.

Godsdienst: voorstelling van het godsbeeld in diverse godsdiensten - functie van de kunst in verschillende godsdiensten.

Taalvakken: literatuur als inspiratiebron – de wisselwerking tussen woord en beeld doorheen de geschiedenis.

Geschiedenis: historische thema's - historische feiten, figuren in de kunst - historische film.

Aardrijkskunde: lokale aspecten in de kunst - de natuur als inspiratiebron.

Wiskunde: proportieleer, gulden snede, geometrische en stereometrische vormen in de kunst - het getal in de muziek.

Wetenschappen: licht, kleurenspectrum, optica, acustica - anatomie van mens en dier - elektronische muziek - computer en kunst - fotografische opname en weergave.

Lichamelijke opvoeding: dans en ballet - sport(beweging) in de kunst.

Ateliervakken: ook hierboven werd reeds bepaald dat een wisselwerking met atelierwerkzaamheden evident en wenselijk is. Het vak Esthetica biedt de mogelijkheid om voorbeelden “uit de praktijk” in beschouwing te nemen en tot actieve feedback.

8 VAKLOKAAL

8.1 Minimale materiële vereisten

- Een apart lokaal voor het vak Esthetica is beslist geen luxe; wel een noodzaak.
- Naast de normale uitrusting van een klaslokaal zijn volgende didactische hulpmiddelen onontbeerlijk:
 - diaprojector met scherm
 - diareeksen om het programma adequaat te kunnen illustreren

8.2 Bijkomende voorzieningen

Volgende voorzieningen zijn wenselijk:

- de schoolbibliotheek: naslagwerken en illustratiemateriaal
- televisie en video
- twee diaprojectoren met scherm (vergelijken van kunstwerken)
- overheadprojector

Voor het filmforum of het filmproject kan gebruik gemaakt worden van het videotaperegistratie (film-on-video).

9 BIBLIOGRAFIE

Over de beeld- en filmtaal bestaat een indrukwekkende literatuur, in alle talen. De onderstaande lijst bevat slechts een kleine keuze van uitsluitend Nederlandstalige uitgaven. Om die selectie nog te beperken werden geen monografieën, beeldatlassen, reeksen over kunststeden, musea, kunstenaars, stijlperioden (met uitzondering van de twintigste eeuw) en dergelijke, catalogi, boeken over muziekleer, tekenen, schilderen enz. opgenomen; hoe interessant en bruikbaar die ook zijn. In de gespecialiseerde werken vindt men voldoende literatuur ad hoc.

9.1 Beeldtaal

ADRIAENS, F., BAUDOIJN, P., e.a. Kunst van Altamira tot heden. Antwerpen, De Nederlandsche Boekhandel, 1981(11), 290 blz.

ARTS, Th., VAN DEN BOOGAERD, R., e.a., Zienderogen kunst. dl. 3. Den Bosch, Malmberg, 1983, 175 blz.

BÄR, N., Nieuw handboek voor de kunstgeschiedenis. Kunst van 1900 tot 1945. De Bilt, Cantecler, 1984, 192 blz.

BÄR, N., Nieuw handboek voor de kunstgeschiedenis. Kunst na 1945. De Bilt, Cantecler, 1982, 150 blz.

BERGER, J., e.a., Anders zien. Nijmegen, SUN, 1974, 162 blz.

BOMBRICH, E.H., Eeuwige schoonheid, Gaade/Unieboek, Houten, 1996, 688 blz.

- BRITT, D.**, (red.), Moderne kunst. Van Impressionisme tot Postmodernisme, Atrium, Alphen aan de Rijn, 1994, 416 blz.
- CLARK, K.**, Civilisatie. Bussum, Fibula-Van Dishoeck, 1989(2), 359 blz.
- COLLINS, J., WELCHMAN, J.**, e.a., De schildertechnieken van deze eeuw. Dertig beroemde kunstenaars in close-up. De Bilt, Canteleer, 1983, 190 blz.
- CUMMING, R.**, Kijken en zien. Amsterdam, Meulenhoff, 1982, 62 blz.
- DE JONG, C.**, Schilderijen zien. Utrecht, Het Spectrum, 1966, 200 blz.
- DE VISSER, A.**, Hardop kijken. Nijmegen, SUN, 1986, 144 blz.
- DE VISSER, A.**, Kunst met voetnoten. Nijmegen, SUN, 1989, 144 blz.
- DE VISSER, A.**, Kunst met voetnoten. Inhoud en betekenis in de beeldende kunst. SUN, Nijmegen, 1989, 144 blz.
- DE SUTTER, H.**, Kunst in de 19e en 20ste eeuw. Brugge, Vanden Broele, 1979, 60 blz.
- DUNLOPP, J.**, Kunst die de wereld schokte. Zeven opzienbarende kunsttentoonstellingen, 1868-1937. Bussum, De Haan, 1972, 270 blz.
- EGMOND, J., DE POEL, K.**, Kunstbeschouwing. Groningen, Wolters-Noordhoff, 1985 (3), 192 blz.
- GETTINGS, F.**, De kunst van het kijken. Amerongen, Gaade, 1985, 96 blz.
- HAFTMANN, W.**, Schilderkunst in de twintigste eeuw. Rotterdam, Lemniscaat, 1977 (5), 416 blz.
- HEUGHEBAERT, H., DEFOORT, A.**, e.a., Artistieke opvoeding. Antwerpen, Den Gulden Engel, 1988, 104 blz.
- HIBBARD, H.**, Hoogtepunten van de beeldhouwkunst. Amsterdam-Brussel, Elsevier, 1978, 239 blz.
- HOMMES, E.**, Prisma van de kunst. Circa 2000 begrippen van a tot z verklaard. Utrecht, Het Spectrum, 1990, 287 blz.
- HUGHES, R.**, De schok van het nieuwe. Kunst in het tijdperk van verandering. Utrecht, Veen - Leuven, Davidsfonds, 1981, 424 blz.
- ITTEN, J.**, Kunst en kleur. De Bilt, Canteleer, 1973, 157 blz.
- JAEGER, S.**, Stijlengids. De Bilt, Canteleer, 1985, 150 blz.
- JAFFE, H.**, Schilderkunst door de eeuwen heen. Weert, Kon. Smeets, 1985, 416 blz.
- JANSON, H.W.**, De geschiedenis van de schilderkunst. Bentveld, Aerdenhout-Landshoff, 1977, 758 blz.
- KAPPELMAYR, B.**, (red.), Geïllustreerd handboek van de kunst. De Hoeve, Alphen a/d Rijn, 1995, 480 blz.
- KOCH, W.**, De Europese bouwstijlen. Amsterdam-Brussel, Elsevier, 1986, 496 blz.

- KOPPERS, P., DE WINTER, W.**, Goed bekeken. Een weg door kunst en museum. De Bilt, Canteleer, 1984, 144 blz.
- LEINZ, G.**, Moderne kunst zien en begrijpen. Weert, Kon. Smeets, 1987, 380 blz.
- LUCIE-SMITH, E.**, Moderne kunst van abstract expressionisme tot postmodernisme. Amsterdam, Agon, 1990, 552 blz.
- LÜTZELER, H.**, De kunst. Utrecht-Antwerpen, Het Spectrum, 1976(2), 383 blz.
- LÜTZELER, H.**, Verklarend kunstwoordenboek. Amerongen, Gaade, 1982, 202 blz.
- MEASHAM, T., KENNETT, F.**, Kijken naar schilderijen. De Bilt, Canteleer, 1978, 45 blz.
- MÜLLER, W.**, e.a., Sesam atlas van de bouwkunst, 2 dln. Baarn, Bosch en Keuning, 1976-1983, 600 blz.
- NORWICH, J.J.**, Geschiedenis van de bouwkunst. Alphen aan de Rijn, Atrium, 1986, 287 blz.
- PAWLIK, J., STRASSNER, E.**, Beeldende kunst. Begrippen en lexicon. Brugge, Orion - Nijmegen, Gottmer, 1978, 358 blz.
- PEVSNER, N.**, Europese architectuur. 2 dln. Rotterdam, A. Donker, 1979-1984(3-4), 258 en 290 blz.
- PIPER, D.**, e.a., Encyclopedie van de schilder- en de beeldhouwkunst. 2 dln. Utrecht-Antwerpen, Veen-Reflex, 1986, 471 en 491 blz.
- READ, H.**, Moderne schilderkunst. Den Haag, Gaade, 1959, 376 blz.
- READ, H.**, Moderne beeldhouwkunst. Den Haag, Gaade, 1964, 312 blz.
- READ, H.**, Kunst zien en begrijpen. Utrecht-Antwerpen, Het Spectrum, 1962, 170 blz.
- RISEBERO, B.**, Architectuur. Vijftien eeuwen bouwkunst van de Westerse beschaving. Amsterdam, Ploegsma, 1990, 288 blz.
- Schilderkunst van A tot Z. Geschiedenis van de schilderkunst van oorsprong tot heden. Lisse, Rebo, 1997, 766 blz.
- SCHOOLMEESTERS, A.**, Inleiding tot de moderne kunst. Leuven, Acco, 1983, 275 blz.
- TIMMERS, J.J.M.**, Christelijke symboliek en iconografie. Bussum, Fidula-Van Dishoeck, 1984, 337 blz.
- VAN DEN AKKER, L.J.**, Kunsthistorisch overzicht. 2 dln. Groningen, Wolters-Noordhoff, 1984-1985, 96 en 207 blz.
- VAN DEN BROECK, L., DEBERSAQUES, S.**, e.a., 'n Kijk op kunst. Antwerpen, Standaard Educatieve Uitgeverij, 1988 (2), 146 blz.
- VAN RHEEDEN, H.**, e.a., Kunstgeschiedenis in het onderwijs. Groningen, Wolters-Noordhoff, 1985, 321 blz.
- VENTURA, P.**, Beroemde schilders. Ontdek de wereld achter het schilderij. Tielt, Lannoo, 1983, 160 blz.
- WATKIN, D.**, De Westerse architectuur. Een geschiedenis. SUN, Nijmegen, 1994, 591 blz.

WITESCHNIK, A., Muziekbrevier. Kleine geschiedenis van de muziek en de toehoorder. Rotterdam, A. Donker, 1974, 325 blz.

WÖRNER, K.H., Geschiedenis van de muziek. Utrecht-Antwerpen, Het Spectrum, 1974, 609 blz.

WUYTACK, J., SCHOLLAERT, P., Actief muziekbeluisteren. Leuven, De Monte; Antwerpen, De Sikkel, 1973, 217 blz.

9.2 Filmtaal

BOSMA, P., Filmkunde, een inleiding. Nijmegen, SUN, 1991, 327 blz.

DE POORTER, W., Filmlexicon. Brugge, Sonnevill, 1976, 102 blz.

METZ, C., De beeldsignificant. Nijmegen, SUN, 1980, 103 blz.

MONACO, J., Film. Taal, techniek, geschiedenis. Weesp, Wereldvenster, 1984, 542 blz.

REYNDERS, B., Van vluchtigheid naar ontmoeting. Filmopvoeding in het secundair onderwijs. Mediafilm, 1988-1990, nr. 172, 179, 180, 181 (ook in overdruk).

SEGBERS, J., Film, zevende kunst, tiende muze. Brussel, Cedoc, Antwerpen, Plantyn, 1969, 252 blz.

VERACHTERT, J., Samen kijken. Brussel, Cedoc, Antwerpen, Plantyn, 1982, 87 blz.

VRIELYNCK, R., De animatiefilm voor en na Walt Disney. Een historisch artistiek panorama. Brussel, Meddens, 1981, 210 blz.

WOUTERS, P., REYNDERS, B., "Kunst des duivels", consumptiefenomeen of ...? Filmopvoeding in het secundair onderwijs, Nova et Vetera, 1991-1992, 69e jg., nr. 3, p. 147-186.

9.3 Tijdschriften

ARTE FACTUM, tijdschrift voor hedendaagse kunst in Europa. Antwerpen.

ADEM, driemaandelijks tijdschrift voor muziekcultuur. Leuven, Lemmensinstituut.

ARSIS, driemaandelijks muziekpedagogisch tijdschrift. Hasselt, VLMO.

DE PYRAMIDE, tijdschrift voor muzikale vorming. Nijmegen, Gehrels-vereniging.

FILM EN TELEVISIE. Brussel, Katholieke filmliga.

KUNST EN CULTUUR, maandblad van het Paleis voor Schone Kunsten. Brussel.

MEDIAFILM, tijdschrift voor filmcultuur en filmkunst. Brussel, Pedagogische Dienst voor filmcultuur.

MUZIEK EN ONDERWIJS, Vereniging Leraren Schoolmuziek. Amersfoort.

MUZIEK EN WOORD. Brussel, VRT.

OPENBAAR KUNSTBEZIT IN VLAANDEREN. Gent.

OUVERTURE, Tijdschrift voor muziekpedagogie. Leuven.

9.4 Adressen

AMARANT, Centrum voor artistieke confrontatie, Hoogpoort 50, 9000 Gent.

CENTRALE BIBLIOTHEEK, Dienst Pedagogische Documentatie, Leuvenseweg 27, 1000 Brussel.

DIENST DIDACTISCHE FILMS, Handelskaai 7, 1000 Brussel.

PEDAGOGISCHE DIENST VOOR FILMCULTUUR (Katholieke Filmliga en Cedoc), Haachtsesteenweg 35, 1030 Schaarbeek.

AUDIOVISUELE VORMING

DERDE GRAAD KSO

MUZIKALE OPVOEDING
Eerste leerjaar 2 uur/week
Tweede leerjaar: 2 uur/week

Inhoud

1	VISIE	39
2	BEGINSITUATIE	39
3	DOELSTELLINGEN	39
3.1	Inleiding.....	39
3.2	Algemene doelstellingen.....	40
3.3	Leerplandoelstellingen	40
4	LEERINHOUDEN	41
4.1	Opmerking	41
4.2	Overzicht en onderverdeling.....	41
5	PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN EN DIDACTISCHE MIDDELEN	45
6	MINIMALE MATERIËLE VEREISTEN	46
7	EVALUATIE	47
8	BIBLIOGRAFIE	47

1 VISIE

De studierichting 'Audiovisuele vorming' heeft onder meer tot taak voldoende aandacht te besteden aan auditieve vorming van de leerling. De relatie tussen beeld en muziek is daar een belangrijk aspect van.

Het spreekt voor zich dat het vak Muzikale opvoeding daarbij een noodzakelijke en wezenlijke ondersteuning biedt en verdient daarom een volwaardige plaats binnen het vakkenpakket. De lesinhoud is zeer uitgebreid, waarbij muziek zo totaal mogelijk wordt benaderd met voldoende aandacht voor het sleutelbegrip van de audiovisuele vorming: communicatie.

In deze richting van het kunstonderwijs wordt dit vak opgenomen, om de leerling vanuit het beschouwen te stimuleren in zijn creatieve vaardigheden, eigen aan de studierichting .

2 BEGINSITUATIE

Algemeen mag worden aangenomen dat de leerlingen die voor 'Audiovisuele vorming' gekozen hebben, interesse hebben voor audio, visuele en audiovisuele kunsten en de communicatieve mogelijkheden hiervan, zoals muziek.

Via de media en andere omgevingsfactoren is de leerling vertrouwd met en beïnvloed door de eigentijdse beeld- en muziekcultuur.

Bij de aanvang van de derde graad 'Audiovisuele vorming' is de beginsituatie van de leerlingen verschillend:

- leerlingen die rechtstreeks afkomstig zijn uit de tweede graad KSO: zij zijn reeds in contact gekomen met enkele aspecten van beeld en muziek en maakten kennis met de voornaamste componenten van de beeld- en muziektaal, op een beschouwende, actieve en creatieve manier;
- leerlingen uit andere opleidingen: bij onvoldoende basiskennis zullen deze instroomleerlingen bijgeschoold worden, bijvoorbeeld door middel van herhalingslessen.

3 DOELSTELLINGEN

3.1 Inleiding

Kenmerken, begrippen, effecten, invloed en kracht van het auditieve (muziek) worden tijdens de lessen muzikale opvoeding uitgediept.

Na een kijk op de verscheidenheid en achtergrond, die muziek en haar wereld zo boeiend maakt, wordt muziek besproken met haar componenten.

Eén van de meerwaarden van dit vak in de audiovisuele richting is dat muziek naast het beeld wordt geplaatst, met nadruk op de mogelijkheden en betekenis die muziek dan kan hebben.

De toepassing van muziek vormt een belangrijk onderdeel van de leerinhoud. Nochtans is muziek op zichzelf niet uit het oog te verliezen.

Geen passieve reproductie van de kennis, maar het zelf ervaren en verwerken maakt de leerling bewust over hoe hij door muziek geboeid wordt en er innerlijk op reageert. Een voedingsbodem verschaffen ter verrijking van de creativiteit van de leerling vormt mede een doel van de lessen.

3.2 Algemene doelstellingen

- Zelfstandig, kritisch en creatief denken en handelen bij de keuze van het auditieve (muziek) bij het visuele (beeld).
- Openstaan voor en uitdiepen van de relatie muziek – beeld: esthetische benadering; betekenis en functie van de muziek bij het visuele.
- Kritischer luisteren naar muziek, zonder vooroordeel; een attitude wordt ontwikkeld waarbij een objectieve analyse primeert en een persoonlijk waardeoordeel wordt gevormd en uitgesproken over muziek.
- Gesensibiliseerd worden voor een persoonlijk ontdekken en benaderen van muziek.
- Bewust zijn van de wijze waarop muziek boeit en inspireert. De verschillende uitdrukkingsmogelijkheden van muziek creatief kunnen aanwenden.
- Het auditieve waarnemen verbeteren en activeren.
- Het beheersen van de juiste vakterminologie en stijlenkennis als voedingsbodem voor het persoonlijk werk.
- Het situeren van muziek en openstaan voor de betekenis en functie van de muziek bij een maatschappelijke en esthetische benadering.
- Het ontwikkelen van een belangstelling voor muziek, het actuele muziek gebeuren en het benaderen van de cultuur en de media.

3.3 Leerplandoelstellingen

- De leerling ontdekt een ongekeerde variëteit aan voorbeelden uit de muzikwereld en kan bij het beeld aangepaste muziek kiezen.
- De leerling bezit de nodige kennis en inzicht over:
 - de juiste vakterminologie en haar gebruik;
 - vormen, stijlen, genres in historische en esthetische context;
 - de componenten van de muziektaal;
 - de geschiedenis van de muziek en haar genres;
 - de esthetische en sociologische betekenis van een compositie;
 - de verschillende mogelijkheden van de muziek en haar toepassingen;
 - de culturele achtergrond van muziekstijlen en –genres;
 - trends in popmuziek en haar subcultuur;
 - belangrijke vertegenwoordigers van muziekstijlen en –genres;
 - mogelijke relaties tussen beeld en muziek;
 - belangrijke vertegenwoordigers uit de wereld van de toepassing van muziek en beeld;
 - belangrijke voorbeelden uit de audiovisuele kunsten door analyse van verschillende voorbeelden.

- De leerling heeft voeling met de expressiemogelijkheden van de basiselementen van de muziektaal.
- De leerling bezit een methode om een muziekstuk te beluisteren en te analyseren.
- De leerling verwerft via kennen, begrijpen en aanvoelen een eigen benaderingswijze voor muziek.
- De leerling is zich bewust van het gebruik van muziek en haar expressieve kracht.
- De leerling is zich bewust van de mogelijkheden van muziek als communicatiemiddel.
- De leerling kan kritisch audiovisuele producten benaderen en analyseren.
- De leerling luistert naar muziek in functie van het selecteren voor de klankband.
- De leerling kan onderzoeken welke basiselementen bijdragen tot het uitbouwen van spanning en ontspanning in een film, documentaire, video enz.

4 LEERINHouden

4.1 Opmerking

De componenten: melodie, ritme, klankkleur, klanksterkte, samenklank en structuur worden apart besproken in functie van belangrijke begrippen, uitdrukking en emoties, die een muziekstuk uitstraalt of oproept. Een verscheiden keuze van muziekvoorbeelden is hier heel efficiënt.

4.2 Overzicht en onderverdeling

In onderstaand overzicht zijn de verplichte thema's met een asterisk (*) gemerkt. Andere thema's kunnen vrij gekozen worden. Uiteraard dient men bij de vrije keuze rekening te houden met het feit dat alle onderdelen en (verplichte) thema's op een evenwichtige manier aan bod komen.

4.2.1 *Relatie tussen muziek en beeld*

Dit is een belangrijk onderdeel van de leerinhoud.

Het auditieve in relatie met het visuele kan besproken worden aan de hand van verschillende themata; met nadruk op de toepassing van de muziek:

- de wisselwerking tussen muziek en beeld
- *de functies van de muziek in de film: een uitgebreide bespreking is mogelijk
- *de geschiedenis van de filmmuziek
- de filmmuziek in verschillende filmgenres
- *de videoclip; geschiedenis en soorten
- technieken bij muziektoepassing bij beeld
- *de samenwerking tussen componisten en regisseurs
- bijvoorbeeld opvallende duo's uit de geschiedenis
- *manieren om muziek in beeld te brengen:
 - de opera/de musical: ontstaan en evolutie (de geschiedenis)
 - opvallende producties (met voorbereidingproces)

- colomusic
- beeld in muziek omgezet: bijvoorbeeld schilderijen
- *grote componisten in films/grote muziek, gebruikt in films
- schilderkunst en muziek rond 1900
- vergelijking van de schilderkunst versus de muziek in het expressionisme
- programmuziek versus abstracte muziek
- synchronisatie (geen sonorisatie). Het vak muziek legt de nadruk op het inhoudelijk
- aspect van de synchronisatie, niet op de technieken
- ...

4.2.2 Muziek en geschiedenis

Een overzicht geven van muziekstijlen uit verschillende genres, met aandacht voor

- stijlkenmerken
- achtergrond, betekenis en functie van de muziek

A *Klassieke muziek*: kenmerken van de klassieke muziek

Stijlverkenning

Middeleeuwen	bijvoorbeeld religieuze versus niet-religieuze muziek ...
Renaissance	bijvoorbeeld vocale versus instrumentale muziek ...
*Barok	bijvoorbeeld muziek in dienst van kerk en vorst ...
*Classicisme	bijvoorbeeld ontwikkeling van vormen ...
*Romantiek	bijvoorbeeld belijdenismuziek, programmuziek versus abstracte muziek, pianomuziek ...
Impressionisme	bijvoorbeeld schilderkunst en muziek...
Expressionisme	bijvoorbeeld nieuwe technieken, elektronische muziek, uitdrukkingen in de muziek ...
Na 1950: Avant garde	bijvoorbeeld postmodernisme in de muziek actuele tendensen: strakke muziek informele muziek, negatie van stijlen

B *Jazzmuziek*: kenmerken over jazzmuziek in het algemeen

Definitie en ontstaansgeschiedenis

Stijlverkenning, zoals bijvoorbeeld: New Orleans, Chicago, Swing, Bebop, Cool, Fusion, Freejazz ...

C *Popmuziek*: kenmerken van de popmuziek in het algemeen

Definitie en ontstaansgeschiedenis

Stijlverkenning, zoals bijvoorbeeld: soul – disco – house, rythm & blues, hard rock, singasongwriters, measybeat enz.

Sociaal engagement versus commercie
De subcultuur en het ontstaan van nieuwe stijlen

D *Niet-Europese en etnische muziek*

Kenmerken van dit genre, afhankelijk van de plaats

4.2.3 Muziek en communicatie

- *muziek en reclame
- de manipulatie door muziek
- muziek: het genre muzak
- invloed van de media op het muziekgebeuren
- popstijlen en het geven van concerten
- jazz op de planken
- imagebuilding in pop
- doorlichting van een radiozender/radioprogramma
- muziekpsychologie, -therapie in toepassing
- muziek en politiek
- muziek en rituelen
- muziek en godsdienst
- *relatie tussen muziek en diverse sociale milieus
- de geschiedenis van het popfestival; evolutie van Woodstock tot nu
- het statuut van de muzikant/componist door de eeuwen heen
- de evolutie van het notenschrift
- de vrouw in de muziek
- de digitale revolutie in de muziekopname: geschiedenis van de geluidsdrager en invloed op de muziek
- *maatschappelijke ontwikkelingen en hun weerslag op de muziek
- ...

4.2.4 Muziek: vorm, structuur, opbouw

Analyse van vormen, afhankelijk van genres en stijlen: dit onderwerp biedt een ruime keuze uit de muziekgeschiedenis: sonate, concerto, suite, symfonie, liedvorm... Minimaal drie verschillende vormen dienen geanalyseerd te worden.

Andere mogelijke structuren kunnen besproken worden, bijvoorbeeld:

- het bluesschema
- de cover
- het arrangement
- de sampling
- tonale versus atonale muziek
- het principe van herhaling: de minimal music
- het begrip afterbeat in de ritmesectie
- de motiefverwerking in klassieke muziek, jazzmuziek en popmuziek
- ...

4.2.5 Muziek en drama

Vooraf de componenten in typische vormen worden besproken: melodie – ritme – klankkleur – samenklank – klanksterkte – structuur: in functie van de uitdrukking en emotie die een muziekfragment of –stuk uitstraalt. Een degelijke benadering van deze componenten laat de leerling ontdekken hoe muziek en drama bij elkaar horen (afhankelijk van de voorbeelden) bijvoorbeeld: de opera/de musical: ontstaan en evolutie (de geschiedenis).

4.2.6 Andere themata

- *wat is functionele muziek (algemeen)
- *muziek en emotie: bijvoorbeeld de blues
- vocale muziek: techniek versus emotie in de stem
- pop versus klassiek: stemtoepassing
- autobiografische elementen in de muziek
- ontspanningsmuziek in de loop der eeuwen
- muziek en dans
- grote vertolkers
- fusion en cross-over
- de solist: ontstaan en evolutie van dit fenomeen
- experimenteren in de muziek
- de rol van de producer
- wat is een muziekgenre
- hoogtepunten uit de evolutie van een genre
- *typische instrumenten in een bepaald genre
- muziek en geluid in het alledaagse milieu
- gehoorbeschadiging door muziek
- parodie, citaat, collage in de muziek
- *het begrip virtuositeit in de muziek
- synthesesfiguren: bijvoorbeeld Fr. Zappa

- *muziekactualiteit
- muziek en computer
- ...

Bij de keuze en de behandeling van de opgelegde (*) thema's en de zelf gekozen onderwerpen zal men steeds rekening houden met de doelstellingen en de geest van het leerplan.

Door voor- en/of nabespreking kunnen buitenschoolse activiteiten op een verantwoorde wijze in de lessen worden geïntegreerd.

5 PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN EN DIDACTISCHE MIDDELEN

- De inhoud van dit leerplan wordt verspreid over de twee leerjaren van de derde graad 'Audiovisuele vorming' van het kunstsecundair onderwijs.
- Naast gedegen vakkennis, inzicht en pedagogische onderlegdheid zijn geestdrift en overtuiging van de leerkracht onmisbare kwaliteiten om het vooropgezette doel te bereiken. Het bezielende lesgeven werkt, zeker in dit vak, stimulerend.
- De leerling wordt niet overspoeld met historische gegevens, namen en opsommingen allerhande.
- Het hoofddoel is leerlingen de inspirerende kracht van de muzikale taal leren ontdekken. De leerlingen zullen zoveel mogelijk zelf ontdekken en analyseren en zo tot een zinvolle verwoording en beleving van een muziekwerk komen, en/of de manier van toepassing ervan. Wat ze zelf ontdekken, zullen ze beter onthouden en gemakkelijker als een vaardigheid beheersen. De leerkracht begeleidt hen in dit proces en heeft tevens een stimulerende rol: motiveren, aanzet tot zelfstandig onderzoek, verbanden leggen en bijsturen van het leerproces zijn belangrijk.
- Het vak Muzikale opvoeding zal een reflectie inhouden op muziek als communicatiemiddel. Dit impliceert ook aandacht voor muziek vanuit sociologische en psychologische benadering.
- De kenmerken van een compositie kunnen gemakkelijker wordt ontdekt door vergelijking ervan in een zinvol contrast. Een ruime benadering van de componenten van de muzikale taal maakt het mogelijk dat ze herkend en aangevoeld worden in andere kunstvormen; bijvoorbeeld de audiovisuele kunsten.
- Een muziekvoorbeeld heeft altijd een relatie met de componist/uitvoerder en met de luisteraar. Deze elementen krijgen de aandacht.
- Het vak Muzikale opvoeding leent zich bij uitstek tot verschillende werkvormen: vertelvorm, leergesprek, klassendiscussie, vraagstelling, exposé en niet in het minste het zelf ontdekken door de leerling.
- Het vak moet de leerling in zijn totaliteit aanspreken door niet alleen zijn cognitieve, maar ook zijn sensitieve, affectieve vermogens te ontwikkelen.
- Beginnen bij het kiezen van voorbeelden die leerlingen aantrekkelijk lijken om dan in een minder door hen ontgonnen gebied te belanden, kan een optie zijn.
- Vertrekken vanuit de leefwereld van de leerling kan, maar dit mag niet leiden tot vervlakking.
- Naast assimilatie van de voorgeschreven leerinhoud zullen de leerlingen in de derde graad individueel de kans krijgen om een muziekstuk te ontleden en te bespreken via diverse taken. Het aanleren van een methode is dus noodzakelijk.

- Er zijn verschillende manieren om bijvoorbeeld een muziekstuk te beluisteren, te analyseren en te bespreken.
Een van de vele methodes kan zijn:
 - eerst kennismaking met een compositie: vorm, inhoud, karakter;
 - beschrijven wat er te beluisteren valt: analyse componenten, betekenis interpretatie en beoordeling van het muziekstuk;
 - ontdekking, verwondering en bewondering: kennis, begrijpen en beleven.
- Werken met een lesschema, ook voor de leerling, kan een goede hulp zijn. De leerlingen van de derde graad moeten in staat zijn zelf aanvullende notities te nemen.
- De leerkracht kan bepaalde onderwerpen en/of stijlstromingen uitdiepen.
- Het beste kunnen vage en omvangrijke onderwerpen als leseenheden vermeden worden.
- Een goed gekozen thema volledig afwerken in 1 of 2 leseenheden is een optie. Bij uitgebreide thema's wordt duidelijk gewerkt met onderverdelingen per leseenheid.
- Er wordt afwisseling in doelstelling, lesinhoud en werkvorm nagestreefd om leerstofoppeenstapeling te vermijden.
- Overleg met collega's van de overige vormingsvakken wordt aangeraden.
- De cognitieve inzichten over muziek in toepassing van het beeld, kunnen onmiddellijk in de vorm van opdrachten zichtbaar worden.
- Grafische voorstelling van melodie, structuur enz. door middel van lijnen, vormen, musicogram en andere middelen kan het inzicht in muziek gemakkelijk maken.
- Aan de basis van elke les ligt de muziekbeluistering. Het leerproces geschiedt altijd aan de hand van degelijk en gevarieerd klank- en beeldmateriaal dat representatief is in functie van de lesinhoud.
- Audiovisueel materiaal dat door leerlingen wordt ingebracht kan helpen de aandacht te activeren en/of de beleving te verdiepen. Het wordt functioneel als didactisch hulpmiddel gebruikt en dus niet als doel op zichzelf.
- Belangrijke didactische hulpmiddelen zijn: een handboek of cursus, audiovisuele middelen, alle mogelijke beeld- en muziek materiaal.

6 MINIMALE MATERIËLE VEREISTEN

De nodige video- en muziekapparatuur moet voorhanden zijn:

- een degelijke klankinstallatie met cd-speler en cassettedeck
- video-installatie

Leerplannen van het VVKSO zijn het werk van leerplancommissies, waarin begeleiders, leraren en eventueel externe deskundigen samenwerken.

Op het voorliggende leerplan kunt u als leraar ook reageren en uw opmerkingen, zowel positief als negatief, aan de leerplancommissie meedelen via e-mail (leerplannen@vvkso.vsko.be) of per brief (Dienst Leerplannen VVKSO, Guimardstraat 1, 1040 Brussel).

Vergeet niet te vermelden over welk leerplan u schrijft: vak, studierichting, graad, licapnummer.

Langs dezelfde weg kunt u zich ook aanmelden om lid te worden van een leerplancommissie.

In beide gevallen zal de Dienst Leerplannen zo snel mogelijk op uw schrijven reageren.

7 EVALUATIE

De eindevaluatie geeft dan informatie over de mate waarin de leerling geëvolueerd is en de vooropgestelde doelstellingen bereikt heeft, zodat de leraar in samenspraak met de klassenraad adviserend kan optreden op het einde van het schooljaar.

De eindevaluatie wordt voorafgegaan door tussentijdse evaluaties. Ze maken als permanente begeleiding deel uit van het leerproces.

Deze evaluaties moeten beantwoorden aan de algemene doelstellingen en de leerplandoelstellingen of een deel ervan.

kennis: zakelijke gegevens, historische context, terminologie en andere

inzicht: betekenis, functie, vormgeving en andere

analyse: ontleden van de muziektaal op zichzelf en in combinatie met de beeldtaal

attitude: belangstelling, inzet, concentratie en andere

De nadruk ligt ook bij evaluatie op de waarneming. Toetsen gebeuren zoals het leerproces zelf, zoveel mogelijk aan de hand van representatief beeld/klankmateriaal.

8 BIBLIOGRAFIE

ANDRIESSEN; P., Muzikale exploraties. deel 5, Leuven, De Monte, Antwerpen, De Sikkel.

ANDRIESSEN, P., Muziek zien. twee delen, Brussel, Artis Historia.

BEHNE, K.E., Film-musik-video, oder der Konkurrenz von Auge und Ohr. G Bosse Verlag, Regensburg.

BERENDT, J.E., Jazz van New Orleans tot Cool. het Spectrum, Antwerpen.

BERGER, J., Anders zien. Sunschrift, Nijmegen.

BETTELHEIM, B., De uiterste grens. De Balie, Amsterdam.

- BOEREBOOM, M.**, Handboek van de muziekgeschiedenis. 4 delen, De Nederlandsche Boekhandel, Kapellen.
- BOSMA, P.**, (red.), Filmkunde. Sun, Nijmegen.
- BOSSUYT, I.**, Beknopt overzicht van de muziekgeschiedenis. Acco, Leuven.
- BOSSUYT, I.**, Muziekgeschiedenis. 4 delen, Acco, Leuven.
- BROECKX, J.L.**, Grondslagen van de muziekgeschiedenis. Metropolis, Antwerpen.
- CARRON, W.**, Muzikale vormen. De Sikkel, Antwerpen.
- CHION, M.**, La musique du cinéma. Fayard, Parijs.
- DEFOORT, A.**, Muziek, muziek. Lannoo, Tielt.
- DEFOORT, A., e.a.**, Esthetica: beeld – muziek. Den Gulden Engel, Antwerpen.
- DEHEN, F., e.a.**, Inleiding tot de geschiedenis van de westerse muziek. De Sikkel, Antwerpen.
- DE LA MOTTE, H.**, Film und Musik. Schott, Mainz.
- DE LEEUW, T.**, Muziek van de twintigste eeuw. Oosthoek, Utrecht.
- DERAEDT, P.**, Muziekgeschiedenis met luisteroefeningen. Vanden Broele, Brugge.
- EECKHOUT, A.**, Muzikale exploraties. Notenboom, Bierbeek.
- FORDHAM, J.**, Jazz: geschiedenis, instrumenten, musici, platen. Gaade/Unieboek, Houten.
- GAMMOND, P.**, Encyclopedie van de klassieke muziek: praktische inleiding in de wereld van de muziek. Atrium, Alphen aan de Rijn.
- GOULDING, P.H.**, Klassieke muziek: de 50 bekendste componisten en 1 000 van hun beroemdste werken. Bigot & Van Rossum, Barn.
- HAMBURG, O.**, Muziekgeschiedenis in voorbeelden. Het Spectrum, Utrecht-Antwerpen.
- HEADINGTON, C.**, Geïllustreerd muzieklexicon, 793 termen en begrippen. Gaade & Co, Amerongen.
- HEIDINGA, M.**, Muziek, weten wat je hoort. Nijgh & Van Ditmar infoboek NV, Meerhout.
- HELMS, S.**, Musik in der Werbung. Breitkopf & Hartel, Wiesbaden.
- HOET, SUYKERBUYK, EVERTSE**, Da Capo. Plantijn, Deurne.
- KARLIN, F.**, Listening to movies. Schirmer, New York.
- KENDALL, A.**, De kroniek van de klassieke muziek: een intiem verslag van leven en werk der grote componisten. J.H. Gottmer, Haarlem.
- KNOCKAERT, Y.**, Muziekgeschiedenis. 2 delen, De Garve, Brugge.

- KRIEKEMANS, H.**, Algemene muziekcultuur in drie delen. Libri Musicae, Wolvertem.
- KRUIHOF, J., e.a.**, Mijlpalen van de muziek. 3 delen, Harenberg, Brussel.
- LISSA, Z.**, Asthetik der Filmmusik. DDR, Berlijn.
- LITWIN, M.**, Le film et sa musique. Romillat, Parijs.
- MAAS, G., SCHUDACK, A.**, Musik und Film – Filmmusik. Schott, Mainz.
- MARTIN, G.**, Popmuziek. Antwerpen – Utrecht, Het Spectrum.
- MICHIELS, U.**, Sesam atlas van de muziek. Bosch en Keuning, Baarn.
- MILLER, J.P.**, Leer ze voelen, onderwijsmodellen voor affectieve opvoeding. De Toorts, Amsterdam.
- RASCH, R.**, Lexicon klassieke muziek. Kosmos Utrecht, 1993.
- ROBIJNS, J., e.a.**, Algemene Muziekencyclopedie. 10 delen, Bosch & Keuning, Baarn.
- SABBE, H.**, All that music! Een antropologie van de westerse muziekcultuur. Acco, Leuven.
- SCHNEIDER, N.J.**, Komponieren für Film und Fernsehen. Schott, Mainz.
- SCHROYENS, R.**, Muzikale exploraties. De Monte, Leuven.
- STEENSMA, F., e.a.**, Pop-Encyclopedie. Zuidnederlandsche pers, Amsterdam.
- STORMS, G.**, Pop in de klas. Katwijk, Servire, 1982.
- THOMAS, T.**, Filmmusik. Heyne, Munchen.
- VAN ACKERE, J.**, Eeuwige muziek. Libri Musicae, Wolvertem.
- WOLFS, L.**, Het popjournaal. Uitgeverij voor Schoolmuziek, Boxtel.
- WUSTHOFF, K.**, Die Rolle der Musik in der Werbung. Merseburger, Kassel.
- WUYTACK, J., SCHOLLAERT, P.**, Actief muziek beluisteren. De Monte, Leuven.

TIJDSCHRIFTEN

- ADEM, driemaandelijks tijdschrift voor muziekcultuur, Leuven, Lemmensinstituut.
- ARSIS, driemaandelijks muziekpedagogisch tijdschrift, Hasselt, VLMO.
- KUNST EN KULTUUR, maandblad van het paleis voor Schone Kunsten, Brussel.
- MUZIEK EN WOORD, Brussel, VRT.
- OUVERTURE, tijdschrift voor muziekpedagogie, Leuven.

AUDIOVISUELE VORMING

DERDE GRAAD KSO

WIJSGERIGE STROMINGEN
Eerste leerjaar 2 uur/week
Tweede leerjaar: 2 uur/week

Inhoud

1	BEGINSITUATIE	53
2	ALGEMENE DOELSTELLINGEN	53
3	LEERPLANDOELSTELLINGEN	53
3.1	Specifieke doelstellingen van het eerste leerjaar van de derde graad.....	53
3.2	Specifieke doelstellingen van het tweede leerjaar van de derde graad	54
4	LEERINHOUDEN	54
4.1	Eerste leerjaar van de derde graad	54
4.2	Tweede leerjaar van de derde graad	56
5	PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN.....	58
5.1	Richtgevende optiek	58
5.2	Differentiatie	58
5.3	Thematische aanpak.....	58
5.4	Didactische werkvormen.....	59
5.5	Didactische hulpmiddelen.....	59
6	EVALUATIE.....	60
7	BIBLIOGRAFIE	60

1 BEGINSITUATIE

In het kader van de algemene vakken van de tweede graad (Nederlands, Geschiedenis, Godsdienst) kunnen de leerlingen reeds kennis gemaakt hebben met het begrip filosofie. Aangezien het woord filosofie ook in de media (nieuwsberichten, interviews, krantenartikels) regelmatig voorkomt, kan er bij sommige leerlingen een zekere voorkennis aanwezig zijn.

In het algemeen behoren de levensbeschouwelijke kennis over de mens, de cultuur, maatschappij en de natuur, die leerlingen binnen het kader van het onderwijs of daarbuiten verworven hebben en de vragen die ze daarbij stellen, tot de beginsituatie van het vak Wijsgerige stromingen.

2 ALGEMENE DOELSTELLINGEN

Het vak Wijsgerige stromingen in het secundair onderwijs introduceert de leerlingen in de rijke cultuurtraditie van het westerse, filosofische denken. Tegelijkertijd biedt het een filosofische vorming aan die de leerlingen in staat stelt fundamenteel na te denken over de achtergronden van zowel hun levenservaringen als hun verworven kennis. Het draagt expliciet bij tot de realisatie van twee belangrijke doelstellingen: de leerlingen leiden naar een creatief-kritische houding tegenover de theoretische kennis die ze verwerven en de leerlingen helpen bij het opbouwen van een voorlopige synthese van wereldbeschouwing.

De algemene oriëntatie voor de uitbouw van Wijsgerige stromingen is de wijsgerige antropologie.

Door middel van de introductie in de westerse, wijsgerige cultuurtraditie en de filosofische vorming, allebei gesteld in het teken van de wijsgerige studie van het menszijn, wil het vak Wijsgerige stromingen de volgende algemene doelstellingen realiseren:

- het tot stand brengen van de eerste kennismaking met de belangrijkste begrippen en thema's uit de wijsbegeerte;
- inzicht geven in de eigenheid van de filosofische reflectie;
- inzicht geven in de grote wijsgerig-antropologische stromingen;
- inzicht geven in de filosofische achtergronden die meespelen in maatschappelijke en culturele ontwikkelingen;
- de verwondering over het fenomeen mens denkend cultiveren;
- de bereidheid bevorderen tot verantwoord kritisch denken en handelen;
- de bekwaamheid vorderen om met anderen een ernstig, inhoudelijk gesprek te voeren;
- interesse wekken voor het waarderen van teksten en van andere cultuuruitingen met een filosofisch karakter.

3 LEERPLANDOELSTELLINGEN

3.1 Specifieke doelstellingen van het eerste leerjaar van de derde graad

- De leerlingen verwerven een algemeen inzicht in de eigen aard en het begrippenkader van het filosofisch denken.
- De leerlingen krijgen een inzicht in het bestaan van de filosofische cultuur in de westerse beschaving en in de belangrijke rol die de filosofie heeft gespeeld in het ontstaan van de visie op mens en maatschappij.

- De leerlingen leren via significante probleemstellingen de verwondering over de verschillende aspecten van het fenomeen menszijn, zoals ze zich ontvouwen in de levensloop, filosofisch uit te diepen.
- De leerlingen leren in gegeven cultuurdocumenten van geschreven of audiovisuele aard de impliciete of expliciete visie op de mens ontdekken, filosofisch begrijpen en evalueren.

3.2 Specifieke doelstellingen van het tweede leerjaar van de derde graad

Het tweede leerjaar is in feite een **verdere uitwerking** van de leerinhouden van het eerste leerjaar (derde graad). Immers zo krijgt **bij wijze van voorbeeld** het thema 'de handelende mens' (uit het eerste leerjaar) zijn vervolg in de wijsgerige uitwerking van het thema 'de homo economicus' en verder in de economische dimensie van het menszijn in een geglobaliseerde wereld. De leerinhouden van het tweede leerjaar worden wel ondergebracht in 9 noemers die betrekking hebben op **de richtinggevende optiek** waarmee gestart is in het eerste leerjaar, zijnde de wijsgerige verwondering over het verschijnsel mens. De specifieke doelstellingen die hieruit voortvloeien zijn:

- De leerlingen verwerven inzicht in het epistemologisch statuut van verschillende soorten kennis.
- De leerlingen leren op een filosofische wijze nadenken over hun maatschappelijke verantwoordelijkheid en over de betekenis en de draagwijdte van hun intellectuele vorming bij de uitbouw van een meer menswaardige en democratische samenleving.
- De leerlingen worden bekwaam om verworven leerinhouden te plaatsen in het wijsgerig perspectief van de menselijke zingeving in al haar aspecten.

4 LEERINHouden

4.1 Eerste leerjaar van de derde graad

Het eerste leerjaar van de derde graad legt de nadruk op

- de kennismaking met de Grieks-westerse wijsbegeerte en
- op het verschijnsel mens waarbij diverse antropologische aspecten worden belicht.

De aanpak is eerder van die aard dat op een verhalende manier aandacht wordt besteed aan de diverse dimensies van het menszijn.

Het spreekt vanzelf dat de leraar de volgorde van deze inhouden zelf kan bepalen en waarbij het onderling verband tussen de dimensies kan aangehaald worden. Belangrijk is ook dat binnen de grote aangekondigde dimensies van het menszijn (o.a. de spelende, de handelende, de sprekende en spirituele mens) ook aandacht wordt gegeven aan de twijfelende, de zoekende en zelfs de marginale mens.

4.1.1 Eerste kennismaking met de wijsbegeerte

De Grieks historische bakermat van de wijsbegeerte:

- de betekenis van het woord filosofie en de Griekse herkomst ervan
- de relatie tussen de mythe en de filosofie
- het fenomeen van de eeuwenoude geschiedenis van de filosofie

De existentiële bakermat van de wijsbegeerte:

- de existentiële bronnen (o.a. de verwondering, de verontwaardiging ...) die leiden tot vragen en probleemstellingen
- de grote zorg voor wat het menselijk bestaan waardevol en zinvol maakt
- de grote deelgebieden van de filosofie, waaronder de antropologie, de ethiek, de epistologie, de metafysica

4.1.2 De mens en zijn levensloop

De spelende mens:

- het onderscheid tussen de mens en het dier en de dingen
- het fenomeen van het esthetische met aandacht voor het creatieve, speelse, genietende element in kunst en cultuur
- het taalspel
- ...

De handelende mens:

- de arbeidende mens
- de relatie tussen cultuur en natuur
- de lichamelijkeheid
- de ethische waarden in het menselijk handelen en de menselijke relaties
- de maatschappelijke verantwoordelijkheid voor een rechtvaardige samenleving
- ...

De sprekende mens:

- de taal en de communicatie tussen mensen
- het spreken van waarheid
- de verschillende taalvormen (natuur- en menswetenschappelijke, religieuze, literaire ...)
- ...

De spirituele mens:

- de ziel of inwendigheid van de mens
- de religieuze ervaringen van de mens
- de existentiële zingeving
- ...

4.2 Tweede leerjaar van de derde graad

Zoals reeds vermeld vormen de leerinhouden van het tweede leerjaar een uitbreiding, aanvulling en verdieping van wat reeds in het eerste leerjaar van de derde graad werd aangehaald. Zo blijft de rode draad van het leerplan intact. Centraal staat immers de menswording in al zijn aspecten. De mens is immers een groeiend wezen dat in de wereld en bij zichzelf wil 'thuiskomen'. De verantwoorde keuzes uit de 9 noemers dienen dan ook in dit perspectief genomen te worden. Het staat de leraar evenwel vrij aan welke grote thema's hij aandacht wil besteden. Hij dient evenwel minimaal 3 gekozen thema's te behandelen.

Maar belangrijk is dat de leraar ook voortdurend de link legt naar de overige 6 leerinhouden teneinde het gevaar te vermijden al zou de mens een gefragmenteerd wezen zijn. Het gaat immers om de totaliteit van de mens. Hoofdzaak blijft de thematische aanpak van het antropologisch veld waarin de leraar 'opereert'. En toch hoeft deze thematische aanpak een historisch georiënteerde uitwerking in geen geval uit te sluiten en is het soms zelf wenselijk, gezien de mens in kwestie zelf een historisch, hedendaags en toekomstgericht wezen is en zichzelf als dusdanig begrijpt.

HET ECOLOGISCHE

- de relatie van de mens tot de natuur
- bio-ethische aspecten van de milieuproblematiek
- de 'filosofie' achter milieubewegingen
- ...

HET ECONOMISCHE

- mens- en maatschappijbeeld van belangrijke economische theorieën
- ethiek en waarden in vrijetijdsbeleving
- menselijke waarden versus zuiver economische waarden
- ...

HET ESTHETISCHE

- het mensbeeld in één of meer kunststromingen
- een kennismaking met een historisch invloedrijke filosofie van de kunst
- de plaats van de kunst in de samenleving
- ...

HET HISTORISCHE

- de relatie van de mens tot het verleden
- een kennismaking met een belangrijk denker over geschiedenis
- enkele vragen uit de geschiedenisfilosofie
- ...

HET POLITIEKE

- een kennismaking met het ontstaan van een specifiek politiek-filosofische gedachtegoed
- belang van de voortdurende filosofische bevraging van bestaande politieke ideologieën
- wijsgerige reflectie over een politieke problematiek
- ...

HET RELIGIEUZE

- een kennismaking met een wijsgerige godsleer
- de draagwijdte van de wijsgerige kritiek op godsbeelden
- menselijke zingeving en geloof in God
- ...

HET TALIGE

- een kennismaking met een taalfilosofie
- verschillen tussen wetenschappelijke, religieuze, dagelijkse en poëtische of literaire taal
- de macht van het woord
- ...

HET TECHNOLOGISCHE

- een kennismaking met filosofische reflecties over de techniek
- ethische en maatschappelijke implicaties van technologische toepassingen
- wijsgerige kritiek op de mechanisering en vertechnisering van het mens- en wereldbeeld
- ...

HET WETENSCHAPPELIJKE

- een kennismaking met een belangrijke stroming in de wetenschapsfilosofie
- wijsgerige achtergronden van de spanning tussen wetenschap en godsdienst
- wijsgerige reflecties in het licht van wetenschappelijke ontwikkelingen
- ...

5 PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

5.1 Richtgevende optiek

Het is van belang dat zowel de algemene als de specifieke doelstellingen worden gerealiseerd vanuit een wijsgerige, open en dynamische visie. In deze optiek krijgen de wijsgerige verwondering over het fenomeen van het menszijn en de eigen aard van het filosoferen de meeste kansen.

In een pedagogisch en didactisch perspectief is het noodzakelijk de concrete uitwerking van de leerinhouden vanuit een realistische optiek te plannen. Een jaarplan dat berekend is op ongeveer 2 x 30 lesuren per leerjaar is hierbij een onmisbaar werkinstrument.

5.2 Differentiatie

Dit leerplan moet worden beschouwd als een graadleerplan. De te behandelen volgorde van de opgesomde leerinhouden is, in principe, vrij te kiezen. Een mogelijke volgorde wordt in het leerplan opgenomen en behandelt achtereenvolgens:

- eerste kennismaking met de wijsbegeerte;
- de mens en zijn levensloop met zijn vier dimensies.

Het fenomeen van de menselijke levensloop vormt de rode draad en biedt voldoende ruimte aan de leerkracht om het concept op een eigen wijze inhoudelijk en didactisch uit te tekenen. Hij kan de volgorde zelf bepalen. Het spreekt vanzelf dat in de voorgestelde indeling verschillende leerinhouden naar elkaar kunnen verwijzen of onder een andere rubriek kunnen worden behandeld. Bij de uitwerking van die vier dimensies maakt de leerkracht een verantwoorde keuze uit de aangeduide thema's.

5.3 Thematische aanpak

Gezien het inleidende karakter van Wijsgerige stromingen en om pedagogische redenen concentreert het leerplan zich op het thematische veld van de wijsgerige antropologie. Hiermee wordt echter een historisch georiënteerde uitwerking van bepaalde leerinhouden niet uitgesloten.

De thematische aanpak wordt onder 9 noemers gebracht die kunnen betrekking hebben op een aantal vakken die in de loop van het secundair onderwijs aan bod zijn gekomen. In alfabetische volgorde: het ecologische, het economische, het esthetische, het historische, het politieke, het religieuze, het talige, het technologische, het wetenschappelijke. Per noemer worden drie mogelijke thema's voorgesteld. De leerkracht behandelt, in functie van de samenstelling van de klas, minstens drie noemers. Daarbij hoeft hij/zij niet noodzakelijk rekening te houden met de studierichtingen van de leerlingen. Trouwens, in het kader van het algemeen vormend karakter van het secundair onderwijs kan het voor de leerlingen zinvol en verrijkend zijn dat ze worden uitgenodigd na te denken over fenomenen waar ze in hun curriculumvakken weinig over vernemen. Onder ieder gekozen noemer behandelt de leerkracht 2 thema's.

Deze vragen uiteraard een filosofische benadering en uitwerking, die aansluiten bij de specifieke doelstellingen. Overlappingsen met andere vakken zijn hierdoor uitgesloten.

5.4 Didactische werkvormen

Het vak Wijsgerige stromingen is zoals de andere algemene vakken geschikt voor de verschillende didactische werkvormen. Aan de basis ervan ligt het stellen van open vragen. Ze worden ingekleed in goed geformuleerde probleemstellingen waardoor de leerlingen in een socratisch gesprek aan het denken worden gezet. Uiteraard eist deze belangrijke werkvorm van de leerkracht de onmisbare didactische vaardigheid in het leiden van het socratisch gesprek.

De werkvorm van de open vraag kan in andere werkvormen worden geïntegreerd die als bijzonder geschikt voor het vak Wijsgerige stromingen kunnen worden beschouwd.

Een geschikte didactische werkvorm is het groepswerk. Het scheidt immers de ruimte voor de oefening van het filosofisch gesprek. Toch is het van belang de leerlingen bij deze moeilijke werkvorm voldoende te begeleiden. Dat houdt ook in dat het groepswerk zowel methodisch als inhoudelijk goed moet worden voorbereid, en wegens het tijdsintensief karakter, niet voortdurend kan worden georganiseerd.

Een onmisbare werkvorm voor het filosofieonderwijs is het lezen van filosofische teksten. Dit kunnen zowel teksten van filosofen uit het verleden of het heden als essayistische teksten met een min of meer filosofische strekking zijn.

De actieve werkvormen die liggen in de lijn van een persoonlijk werk verdienen voor het vak Wijsgerige stromingen zeker een aanbeveling. Zonder de leerlingen te veel werk te bezorgen, kan een goed afgebakende persoonlijke opdracht een zeer geschikte werkvorm zijn. Hier kan er wel op worden gewezen dat de leerkracht voor een dergelijke persoonlijk uit te werken opgave de leerlingen het nodige materiaal bezorgt. Hij/zij onderzoekt in ieder geval of de leerlingen in hun onmiddellijke omgeving gemakkelijk de nodige filosofische werkinstrumenten kunnen vinden.

Interdisciplinaire samenwerking in de vorm van bijvoorbeeld projectwerk kan nuttig zijn, vooral binnen de thematische aanpak.

5.5 Didactische hulpmiddelen

In de schoolbibliotheek zijn enkele elementaire filosofische werkinstrumenten beschikbaar.

Niettegenstaande in Wijsgerige stromingen vooral tekstmateriaal als didactisch hulpmiddel wordt gebruikt, dient de leerkracht er rekening mee te houden dat ook audiovisuele werken bruikbare, didactische hulpmiddelen kunnen vormen.

Dus minimale materiële vereisten:

- Lokaal met een minimumbibliotheek
- Videotoestel met de nodige video's

Leerplannen van het VVKSO zijn het werk van leerplancommissies, waarin begeleiders, leraren en eventueel externe deskundigen samenwerken.

Op het voorliggende leerplan kunt u als leraar ook reageren en uw opmerkingen, zowel positief als negatief, aan de leerplancommissie meedelen via e-mail (leerplannen@vvkso.vsko.be) of per brief (Dienst Leerplannen VVKSO, Guimardstraat 1, 1040 Brussel).

Vergeet niet te vermelden over welk leerplan u schrijft: vak, studierichting, graad, licapnummer.

Langs dezelfde weg kunt u zich ook aanmelden om lid te worden van een leerplancommissie.

In beide gevallen zal de Dienst Leerplannen zo snel mogelijk op uw schrijven reageren.

6 EVALUATIE

Door de evaluatie bepaalt de leraar in hoever concreet gestelde doelstellingen bereikt zijn. De evaluatieopdrachten en toetsen bestaan uit a) kennisvragen die peilen naar het precieze weten en b) uit inzichtvragen die nagaan in hoever de leerling de leerstof 'beheerst', verbanden kan leggen. Er zijn opdrachten mogelijk (bv. het maken van een scriptie) waarbij ook vakoverschrijdende vaardigheden een rol spelen (o.a. opzoeken, ICT ...).

Kennis- en inzichtvragen dienen elkaar in evenwicht te houden. Bij de evaluatie van het vak Wijsgerige stromingen komen zowel onbegrensde open als begrensde open vragen aan bod.

Onbegrensde open vragen: bv. bekritiseer, vergelijk ... enz.

Begrensde open vragen: beperkte antwoordruimte ...

Voorkeur: liefst 2 toetsen per rapport.

Examendoelstellingen kunnen vooraf met de leerlingen besproken worden.

7 BIBLIOGRAFIE

Wijsgerige stromingen, vanaf 1992:

ACKRILL, J.L., Aristoteles. Groningen, Historische Uitgeverij, 1994.

APOSTEL, L. e.a. Cirkelen om de wereld. Concrete invullingen van het wereldbeelden-project. Kapellen, Pelckmans, 1994.

ARISTOTELES, De ziel. Leende, Damon, 2000.

ARISTOTELES, Ethica, Ethica, Nicomachea. Groningen, Historische Uitgeverij, 1999.

ARISTOTELES, Over dieren. Groningen, Historische uitgeverij, 2000.

ARISTOTELES, Over kleuren. Budel, Damon, 2001.

ARISTOTELES, Over melancholie. Groningen, Historische uitgeverij, 2001.

ARISTOTELES, Over poëzie. Leende, Damon, 2000.

AUFENANGER, J., Beknopte inleiding in de filosofie. Antwerpen, Het Spectrum, 1998.

- AUGUSTINUS**, Belijdenissen. Baarn, Ten Have, 2001.
- AYER, A.J.**, Hume. Rotterdam, Lemniscaat, 1999.
- BARNES, J.**, Aristoteles. Rotterdam, Lemniscaat, 2000.
- BLACKBURN, S.**, Denk! – filosofie en de grote vragen voor het leven. Rotterdam, Lemniscaat, 2000.
- BOR, J.**, e.a. (red.), De verbeelding van het denken. Geïllustreerde geschiedenis van de westerse en oosterse filosofie. Amsterdam/Antwerpen, Contact, 1996.
- BURKE, P.**, Montaigne. Rotterdam, Lemniscaat, 1999.
- CASATI, R.**, De ontdekking van de schaduw. Van Plato tot Galilei, de geschiedenis van het raadsel dat de grote geesten van de mensheid in zijn ban hield. Amsterdam, De Bezige Bij, 2001.
- DE BLEECKERE, S., MEYNEN, M.**, Leren filosoferen. Een vrije toegang tot het Huis van de Filosofie. Kapellen, Pelckmans, 1994.
- DE BLEECKERE, S, OGER, E.**, (red.), Landschappen van Nietzsche, Kunst, wetenschappen, leven en moraal. Kapellen, Peckmans, 1994.
- DECORTE, J.**, De uitgelezen Plato. Tielt, Lannoo, 2000.
- DE DIJN, H.**, De uitgelezen Spinoza. Tielt, Lannoo, 1999.
- DELEUZE, G.**, Nietzsche. Baarn, Agora, 1999.
- DELFGAAUW, B., VAN PEPPERSTRATEN, F.**, Beknopte geschiedenis van de wijsbegeerte van Thalén tot Lyotard. Kampen, Kok Agora, 1999.
- DENKER, A.**, (red.), Mensbeelden uit de geschiedenis van de filosofie. Budel, Damon, 2001.
- DENNETT, D. C.**, Darwins gevaarlijke idee. Amsterdam, Contact, 1995.
- DERRIDA J.**, Marges van de filosofie. Kampen, Kok Agora, 1995.
- DETHIER, H.**, De Beet van de Adder, dl. 1: De leerstoelen der deugd. Heterodoxen en ketteren in de middeleeuwen. Brussel, VUBPRESS, 1994.
- DETHIER, H.**, De beet van de Adder, dl. 2: De onbevleete kennis, Geloof, ongeloof en weten in de middeleeuwen. Brussel VUBPRESS, 1995.
- DETHIER, H.**, Het gezicht en het raadsel. Grote stromingen in de wijsbegeerte van de oudheid tot heden. Brussel, VUBPRESS, 1993.
- DETHIER, H., SLAGER, H.**, De zondag van het leven. Hoofdpijnen in Hegels filosofie van de kunst. Leuven, Acco, 2000.
- DETHIER, H., SLAGER, H.**, In de schaduw van het sacrale, Aanzetten tot een actuele filosofie van de kunst. Brussel, VUBPRESS, 1997.

- DE WACHTER, F.**, (red.), Over nut en nadeel van het postmodernisme voor het leven. Kapellen, Pelckmans, 1993.
- DOORMAN, M., POTT, H.**, (red.), Filosofen van deze tijd. Amsterdam, Bert Bakker, 2000.
- DOORMAN, M., VISSER, W.**, Denkers in de ring. Filosofische polemieken uit 25 eeuwen. Amsterdam, Ooievaar Pockethouse, 1995.
- ESKENS, E.**, Filosofische reisgids voor Nederland en Vlaanderen. Amsterdam/Antwerpen, Contact, 2000.
- FICHTE, J.G.**, Over het begrip van de wetenschapsleer of De zogenoemde filosofie. Amsterdam, Bom, 1995.
- FLAM, L.**, Naar de dageraad. Kroniek en getuigenis van de oorlogsjaren 1943-1945. Brussel, VUBPRESS, 1996.
- FREUD, S.**, Beschouwingen over cultuur. Amsterdam, Boom, 1999.
- FUKUYAMA, F.**, Het einde van de geschiedenis en de laatste mens. Amsterdam, Olympus/Contact, 1999.
- GAARDER, J.**, De wereld van Sofie, een filosofisch dagboek. Baarn, Fontein 2000.
- GAARDER, J.**, De wereld van Sofie. roman over de geschiedenis van de filosofie. Antwerpen, Houtekiet, 1994.
- GARDINER, P.**, Kierkegaard. Rotterdam, Lemniscaat, 2001.
- GELB, M.J.**, Denken als Leonardo da Vinci. De zeven stappen naar een dagelijkse genialiteit. Baarn, De Kern 1999.
- GELLNER, E.**, Rede en cultuur. Rationaliteit en rationalisme door de eeuwen heen. Amsterdam, Wereldbibliotheek, 1995.
- GRAYLING, A.**, Russell. Rotterdam, Lemniscaat, 2001.
- GRAYLING, A.C.**, Wittgenstein. Rotterdam, Lemniscaat, 1999.
- GROOT, G.**, De uitgelezen Sartre. Tiel, Lannoo, 2000.
- GULLAN-WHUR, M.**, Spinoza. Een leven volgens de rede. Rotterdam, Lemniscaat, 2000.
- HAMLIN, D.W.**, Westerse filosofie: een geschiedenis van het denken. Utrecht, Het Spectrum, 1996.
- HARE, R.M.**, Plato. Rotterdam, Lemniscaat, 1999.
- HEIDEGGER, M.**, Zijn en tijd. Nijmegen, SUN, 1998.
- HEIJERMAN, J., WOUTERS P.**, Praktische filosofie. Toeval en noodzaak; Gevoel en verstand; Privé en publiek; Begrip en misverstand. Utrecht, Teleac/NOT, 1997.
- HELD, K.**, Trefpunt Plato. Een filosofische reisgids door de antieke wereld. Baarn, Ambo, 1992.
- HOLZ, H.- H.**, (red.), Filosofie-geschiedenis: vijf benaderingen. Kampen, Kok Agora, 1992.
- HYSSE, T., GOOSSENS, W.**, Engelen van de wereld. Hedendaagse filosofen over democratie. Kapellen, Pelckmans, 2001.

- INWOOD, M.**, Heidegger. Rotterdam, Lemniscaat, 2000.
- JANAWAY, C.**, Schopenhauer. Rotterdam, Lemniscaat, 2000.
- JANZ, P. J.**, Friedrich Nietzsche. Complete biografie. Baarn, Tirion, 1999.
- KAYZER, W.**, (TV-ontmoetingen), Een schitterend ongeluk. Wil Kayzer ontmoet Oliver Sacks, Stephen Jay Gould, Stephen Toulmin, Daniel C. Dennett, Rupert Sheldrake en Freeman Dyson. Amsterdam/Antwerpen, Contact, 1995.
- KENNY, A.**, Aquino. Rotterdam, Lemniscaat, 2000.
- KLARE, J. VAN SWAAIJ, L., MASO, I.**, Atlas van de belevingswereld. Almere, Volcano, 1999.
- KLARE, J., VAN SWAAIJ, L.**, Zakatlas van de belevingswereld. Almere, Volcano, 2001.
- KRUITFOF, J.**, Het humanisme. Berchem, Epo, 2001.
- KUNZMANN, P., BURKARD, F.P., WIEDMANN, F.**, Sesam atlas van de filosofie. Baarn, Sesam, 1996.
- KUYPERS, E.**, (red.), De levende Kierkegaard. Leuven, Garant, 1994.
- LENSING, J.**, Het waagstuk van de omvattende rede. Het vraagstuk van de metafysica in een ontheiligde wereld. Kampen, Kok Agora, 1994.
- LYOTARD, J. F.**, Postmoderne fabels. Kampen, Kok Agor, 1996.
- MAGEE, B.**, Het verhaal van de filosofie. Antwerpen, Standaard, 1999.
- MONTAIGNE, M.**, De hele wereld speelt komedie, essays over leugen en waarheid. Amsterdam, Athenaeum – Polak & Van Gennep, 2001.
- MOOIJ, J. J. A.**, Tijd en geest; een geschiedenis. Kampen, Agora, 2001.
- MOSER, F.**, Filosofie zonder voetnoten. Kampen, Agora, 2001.
- NIETZSCHE, F.**, De Nietzsche-bibliotheek. 10 dln. Amsterdam, De Arbeiderspers, 1997 – 2000.
- NORA, K., HÖSLE, V.**, Het meisje en de filosoof. Amsterdam, Ooievaar, 1998.
- ONFRAY, M.**, Cynismen. Portret van de hondse filosoof. Baarn, Ambo, 1992.
- PALMER, D.**, Filosofie voor beginners. Utrecht, Het Spectrum, 1998.
- PALMER, D.**, De grote vragen: inleiding in de westerse filosofie. Utrecht, Het Spectrum, 2001.
- PATTYN, B.**, Het verlaten gevoel. De actuele betekenis van Plato's bekommernissen. Kapellen, Pelckmans, 1998.
- PLATO**, Verzameld werk, 5 dln. Kapellen, Pelckmans, 1999.
- RIETER, A.W.W.**, Socrates is een mens. Tragiek van een levenseinde. Best, Damon, 1998.

- ROSS, G.M.**, Leibniz. Rotterdam, Lemniscaat, 2001.
- SAFRANSKI, R.**, Het kwaad. Het drama van de vrijheid. Amsterdam/Antwerpen, Atlas: contact, 1998.
- SCHOPENHAUER, A.**, De wereld als wil en voorstelling. Amsterdam, Wereldbibliotheek, 1997.
- SCHWAB, H.W.**, Wij denken over filosofie: inleiding. Best, Damon 1996.
- SCRUTON, R.**, Kant. Rotterdam, Lemniscaat, 2000.
- SCRUTON, R.**, Spinoza. Rotterdam, Lemniscaat, 2000.
- SINGER, P.**, Hegel. Rotterdam, Lemniscaat, 2000.
- SINGER, P.**, Marx. Rotterdam, Lemniscaat, 1999.
- SORELL, T.**, Descartes. Rotterdam, Lemniscaat, 2000.
- STOCKMANS, H.**, De gedachte in de geschiedenis. Hegels speculatieve filosofie als bevrijding van de moderne subjectiviteit. Amsterdam, Thesis, 1997.
- TANNER, M.**, Nietzsche. Rotterdam, Lemniscaat, 2000.
- TAYLOR, C.C.W.**, Socrates. Rotterdam, Lemniscaat, 2001
- TODOROV, T.**, De onvoltooide tuin. Amsterdam, Atlas, 2001.
- TOULMIN, S.**, Terugkeer naar de rede. Kampen, Agora, 2001.
- TRUCK, R.**, Hobbes. Rotterdam, Lemniscaat, 2000.
- URMSON, J.O.**, Berkeley. Rotterdam, Lemniscaat, 2001.
- VAN BENDEGEM, J.P.**, Tot in der Eindigheid. Over wetenschap, New Age en religie. Antwerpen, Hadewijch, 1997.
- VAN DEN BRAEMBUSSCHE, A.A.**, Denken over kunst. Een kennismaking met de kunstfilosofie. Bussum, Coutinho, 1996.
- VAN DEN ENDE, T.**, Denken doorzien II. Hilversum, Teleac/NOT, 2000.
- VAN DER GURG, S.**, Denken doorzien I. Hilversum, Teleac/NOT, 1999.
- VAN DER WAEDEN, K.** (red.), Filosofen over het ik: momenten uit de geschiedenis van de westerse filosofie. Best, Damon, 1995.
- VANHEESWIJCK, G.**, Lachen om de wereld. Dwarsliggers in het Europese Denken. Kapellen, Pelckmans, 1993.
- VAN PEURSEN, C.A.**, Na het postmodernisme. Van metafysica tot filosofisch surrealisme. Kampen. Kok Agora, 1994.

- VAN REIJEN, W.**, Creativiteit en destructie. De terugkeer van de Barok in het postmoderne. Kampen, Kok Agora, 1994.
- VAN RULER, H.**, De uitgelezen Descartes. Tielt, Lannoo, 1999.
- VAN SEVENANT, A.**, Deconstructie. Een multidisciplinaire benadering. Leuven, Acco, 1992.
- VAN SLUIS, J.**, Leeswijzer bij "Zijn en tijd" van Martin Heidegger. Best, Damon, 1998.
- VEEN, R.**, Filosofie als gesprek: een inleiding in de systematische wijsbegeerte. Utrecht, Het Spectrum, 1994.
- VERGEER, C.**, Op de grond geschreven: over het begin van de filosofie. Best, Damon, 1996.
- VERHOEVEN, C.**, De ogen van Plato. Amsterdam, Boom, 2000.
- VERHOEVEN, C.**, Twaalf confidenties, filosofische bespiegelingen. Amsterdam, Nieuwezijds, 2001.
- VON DER DUNK, H.W.**, De verdwijnende hemel. Over de cultuur van Europa in de twintigste eeuw. 2dln. Amsterdam, Areopagus, 2000.
- WILLS, G.**, Augustinus. Amsterdam, Balans, 2001.
- WOUTERS, P.**, Denkgereedschap. Een filosofische onderhoudsbeurt. Rotterdam, Lemniscaat.